މުސްލިމް ވެރިންނަށް ދެކޮޅަށް ނުކުތުމުގެ ޙުކުމް

[illegible] أبا عبد الرحمن فوزي [illegible]

الوردة المقطوف في وجوب طاعة ولاة أمر المسلمين بالمعروف

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

މުސްލިމް ވެރިންނާއި
ދެކޮޅަށް ނުކުތުމުގެ
ޙުކުމް

ތަޞްނީފު ކުރައްވާފައިވަނީ :

صالح بن فوزان بن عبد الله بن الفوزان حفظه الله

(ސަޢޫދީގެ ހައިއަތު ކިބާރުލް އިލްމުވެރިއެއް އަދި ސަޢޫދީގެ ފަތުވާކޮމެޓީ
ލަޖުނަތުއްދާއިމާގެ މެމްބަރެއް)

بسم الله الرحمن الرحيم

މުޤައްދިމާގެ ބަސް:

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمد لله ، نحمده ونستعينه ونستغفره ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا ، من يهده الله فلا مضل له ، ومن يضلل فلا هادي له ، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله

يأيها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته ، ولا تموتن إلا وأنتم مسلمون ، يأيها الناس إتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالاً كثيراً ونساء ، واتقوا الله الذي تساءلون به والأرحام إن الله كان عليكم رقيباً، يأيها الذين آمنوا اتقوا الله ، وقولوا قولاً سديداً ، يصلح لكم أعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم ، ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظيما أما بعد فإن أصدق الحديث كتاب الله ، وأحسن الهدي هدي محمد ، وشر الأمور محدثاتها ، وكل محدثة بدعة ، وكل بدعة ضلالة ، وكل ضلالة في النار . و بعد

الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ޝަރީޢަތުގައި އެންމެ ފުރިހަމައަށް ޢަދުލުވެރިކަމުގައި ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަން އޮތީ الله އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކުގައި ޤާއިމްވެ ތިބުމެވެ. މީސްތަކުންނަން ހެޔޮކަންތަން ގޮތުގައި އެކިއެކި ޒަމާންގައި ފާޅުވަމުންދާ ކަންތައްތަން

ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތިލަން ނެރެން ޖެހެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި އެކަން އަމުރުވެގެންވާ ގޮތަށް އެކަމުގައި އަޅުކަމުން ތާބިޢުވާން ޖެހެއެވެ.

އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު ޝަރީޢަތުގައި އުއްމަތުގެ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ނުބައިކަން ބޮޑު، ސުންނަތާ ދެކޮޅު، ވެރިން އަންނާނެކަމުގައި މިއުއްމަތުގެ މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްފުޅު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއްމެހާ އަޑުންނާއި އުޅުމެންނެވެ. މިފަދަ ނުބައިކަން ބޮޑު ވެރިން މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ބާރުވާން ކަމުގައި އަންގާދެއްވިގޮތަން އެވެރިންނާއިމެދުގައި އެދުވަހުގައި މުޢާމަލާތް ކުރުން އޮތީ ކޮންގޮތެއްގައިކަން ނަބިއްޔާ ﷺ އުގަންނައި ދެއްވިއެވެ. މިއަދު މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަބަޔަކު މިވަނީ މިހިރިކަމަށް ދޫކޮށް އަމިއްލަ ހަވާނަފްސަށް ތަބާވެގެންނެވެ. މިފޮތް ތަރުޖަމާކޮށްފައިވާ އުއްމު ބޮޑު ސަބަބަރީސް އުއްމަތުގެ ރައްބާނީ ޢިލްމުވެރިން އެހެނީ އަށްވުރެ ހޯދުމުންތަކުގައި ގުޅުވި އަދި އެހެން ތަރުޙީބުކަމުގައި ގުޅުވި މުޖައްދިދުން އަހަރުމެންނަށް އަންގަވާ ދެއްވާފައިވާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދިނުމުގެ ނިޔަތުގައެވެ. ވެރިން މިއަދު ތަފާތަކަން ނުވާ ކަންތައް ކުރުމުން މީސްތަކުން ދެކޮޅުވެ ބަޣާވާތްކުރުމަށް ނިކުތުމަކީ މީސްތަކުން ދެކޭގޮތުގައި ސުންނަތެވެ. ވެރިންކުރާ ކުރިމަށް ދެންބަދު

ތަކުގައި އަދި ބޮޑެތި ޖަލްސާތަކުގައި ދެއްކުމަކީ މުންކަރާތް ނަހީކުރުން ކަމުގައި މިވަނީ ވެފައެވެ. މިކަންތަކުގައި ދީނުގައިވާ ސުންނަތް ކޮބައިބާއެވެ؟ ހަދީޘްތައް ގެންދަނީ ކޮންތަނަކަން ބާއެވެ؟ އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް އަހިސްފައިވާ ޝައްޢަ ދަރީޖު ތަކަން ރުޖޫޢުނުވެ އަހަރުމެން ކިތަންމެ ދުވަހަކު ދެމިތިބި ކަމުގައިވިޔަސް އަހަރުމެންނަކަށް ލިބޭނެ ނަޞްރެއް ނޯންނާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ފިތުނަ ބޮޑުވެ ފަހުމުގައި ފަސާދަ ފެތުރުން ނޫން ކަމެއް ނެތެވެ.

މިފޮތުގައި މިވަނީ އިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ބެހޭގައިވާ އެއްމެ ފުންނާބުއުސް އަދި މި އުއްމަތުން އާޚިރުޒަމާނުގައި ފާޅުވެފައިވާ އިލްމުވެރިން މުސްލިމް ވެރިންނާ މެދުގައި އެކުވެރިކަމާއި ކާފަރުންނާ މުއާމަލާތް ކުރުމަށް އަހަރުމެންނަކަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވާ ގޮތަކަށެވެ. އާދެ! މި ރައްބާނީ އިލްމުވެރިންނާ ޒަމާނާ މުސްލިމުންގެ އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ހަމަނަސްފުރުގެ ބަސްމައްޗަން ގެންނަސް އަމިއްލަ މަޑުބަސް ދަރުމަތަން ޙާސިލްކުރުމަށްޓަކައި، ދީނުގައި ތަޢުލީމާއި ޙުދޫދުތަކަށް ބަލަހައްޓައި ޙަމަލު ކުޅަދާނަކަން ފެންނާނެއެވެ. އެބައި މިޒާނުން އަހުންދުނުގައި އުކުޑުވުން ބަދަލުވެގެންދާ މަޤްބޫލުކަން އަހަރުމެންގެ ބަލަހައްޓަކާ ހިޔާރަން މުއްމިނުންގެ ކޮޅުވި ލިބުން ފަސާދަގެ އަހަރުމެންލައިގެ މަސްއޫލިއްޔަތެވެ.

މިފޮތުގެ އަސްލު ނަމަކީ *الورد المقطوف* في وجوب طاعة ولاة أمر المسلمين بالمعروف އެވެ. އަދި އަހަރެން މި ތަރުޖަމާގައިވަނީ، އަސްލުފޮތުން އެކިމައުލޫމާތުތައް ނަގައި ތައްޔާރުކޮށްފަ އެވެ.

ދުޢާއަކީ الله އަހަރެމެން އެއްމެނަށް ދީނުގައިވާ ހައްޤު ބައިގަނޑު ކަމުގައިވާ ސަލަފުންގެ މަޒްހަބުގައި ތާއަބަދަށް އަހަރެމެން ފެހެއްޓެވުމެވެ.

وصلى الله وسلم وبارك على عبده ورسوله محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

މުސްލިމު ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަމުގައި ޤުރުއާންގައި އައިސްފައިވާ ދަލީލުތައް :

ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩ ﴾ (النساء 059) "އޭއީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ﷲއަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި ﷲގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވެރިންނަށް ވެސް މެއެވެ. ފަހެ ކަމަކާމެދު ތިޔަބައިމީހުން ދެބަސްވެއްޖެނަމަ، ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އެކަމެއް ރައްދުކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށާއި ޤިޔާމަތްދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައިވާ ނަމައެވެ. އެގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަންބޮޑުވެއެވެ. އަދި ނިމުމުގެ ގޮތުން ރިވެތިކަންވެސް ބޮޑުވެ އެވެ."

މިއާޔަތުގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުމަކީ ވާޖިބުކަމެއްގެ ގޮތުގައި ބަޔާންވެގެންވެ އެވެ. އާޔަތުގައި ކިޔަމަންވުން ޢާއްމުގޮތެއްގައި ބަޔާންވިޔަސް ސުންނަތުގައި އެކިޔަމަންގަތުމަކީ ވަކިގޮތެއްގައި ކިޔަމަންވުން ކަމުގައި ބަޔާންވެގެންވެ އެވެ. އެއީ ފާފައަކަށްނުވާ ކޮންމެކަމެއްގައި އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވުމެވެ.

މިއާޔަތުގައިވާ ވެރިންގެ މުރާދަކީ الله ތަޢާލާ އެބަޔަކަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބު ކުރައްވާފައިވާ ވެރިންނާއި އަމީރުންނާއި އަދި ޢިލްމުވެރިންނެވެ.

އިމާމް ابن عطية - رحمه الله - ތަފްސީރުގައި ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެ އެވެ :

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ ﴾ (النساء58) "ހަމަކަށަވަރުން އަމާނާތްތައް އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހުކުމް ކުރާނަމަ ޢަދުލަށް ހުކުމް ކުރުމަށްވެސް އަމުރު ކުރައްވައެވެ."

މިތަނުގައި ބަޔާންވެގެން މިވަނީ އެތަށެއްގެ ރައްޔިތުންނަކެވެ. އެބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ އެއިލާހަށް އެބައިމީހުން ކިޔަމަންވުމަށެވެ. އަމުރުތަކުގައި ތާބިޢުވެ އަދި ނަހީތަކުން އެއްކިބާވުމަށެވެ. ކިޔަމަންގަތުމުގެ މަޢުރުފްގެ ތަބްޢަން ނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންވުމާއި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން ހިމެނިގެންވާކަމަށް أبو هريرة އަދި ابن عباس އަދި އިބްން ޒައިދް އަދި ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެ އެވެ." (المحرر الوجيز في تفسير الكتاب العزيز ج 4 ص 158)

الحافظ إمام ابن كثير - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "މިއާޔަތުން ދޭހަވަނީ – والله أعلم – އެއީ ޢާންމު ޙުކުމްކަމެވެ. އެއީ ވެރިންނާއި އިލްމުވެރިންނާއި އެކުގައެވެ." (تفسير القرآن العظيم ج 1 ص 530)

ابن تيمية - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ألو الأمر : އަކީ ދެބައެކެވެ. އެއީ އިލްމުވެރިންނާއި ވެރިންނެވެ." (مجموع فتاوى ج 1 ص 170)

الشيخ عبد الرحمن السعدي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އެކަލާނގެ ވެރިންނަށް ކިޔަމަންގަތުން އަމުރުކުރައްވާފައިވެ އެވެ.

އެބައިމީހުންނަކީ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ވެރިންގެ ގޮތުގައިވާ އަމީރުންނާއި ޙާކިމުންނާއި އަދި ފަތުވާދިނުމުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނުން އެބައިމީހުންގެ ދީނަށް ދުނިޔެވީ ޙަޔާތުގައި ކިޔަމަންތުވާނަމަ އަދި ބޯނުލާބަ ހިނދެއްގައި ހެޔޮކޮޅުގައި ދުރިއެއް ނޯންނާނެ އެވެ. އެހެނަސް މިކަމުގައިވާ ޝަރުޠެއްވެ އެވެ. އެއީ ފާފައަކަށް ނުވާ ކޮންމެކަމެއްގައި ކިޔަމަންވުމެވެ. އަދި ފާފައަކަށް އަމުރުކޮށްފި ހިނދެއްގައި ޚަލްޤުކުރެއްވިފަރާތަށް އުރެދޭ ޙާލުގައި އެއްވެސް މަޚްލޫޤަކަށް ކިޔަމަންވުމެއް ނެތެވެ. ވެރިން ދިކުރުކޮށްދެއްވާފައިވާއިރު "ކިޔަމަންވުން" މިލަފުޒު ދިކުރުކޮށްދެއްވާފައިނުވާ ސިއްރަކީ މިއެވެ. އެލަފުޒު ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ކިޔަމަންވުމުގައި ދިކުރުކޮށްދެއްވާފައިވުމުން ދުރުވަނީ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް ކިޔަމަންވުމަށް ކަމަށްއެކަނިކަމުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަމުރުކުރައްވާނެއެވެ. ﷲ ގެ ނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ ފަރާތަކީ ﷲ އަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ ފަރާތެކެވެ. ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން އޮތީ އެކަމަކީ ފާފައަކަށްނުވާ ކަންކަމުގަ ޙާލަތްތަކުގަ އެވެ." (تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ج 2 ص 89)

الإمام أبو القاسم الأصبهاني - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "اللهވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ ﴾ މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެ އެވެ. "އެބައިމީހުންނީ ޢިލްމުވެރިންނެވެ. އަދިވެސް ބުނެވެ. އެބައިމީހުންނީ ވެރިންނެވެ. މިހުރިހާ އެންމެންނަށް ދޭންޖެހޭ ވާޖިބުދިނުން ޙައްޤުވެގެންވެ އެވެ." (الترغيب و الترهيب ج 3 ص 66)

* * * *

މުސްލިމުވެރިންނަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވުމަކީ ވާޖިބުކަމެއްކަން ސުންނަތުގައި ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތައް :

إمام البخاري ސަޙީޙުގައި (ج **13** ص **121**) ابن عمر رضي الله عنهما ގެ ފަރާތްޕުޅުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. «السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى المَرْءِ المُسْلِمِ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلاَ طَاعَةَ»

"މުސްލިމު އަޅާ އޭނާގެވެރިޔާއަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާންވެއެވެ. އޭނާ ކުރާހިތްވާ ކަންތައްތަކުގައި އަދި ކުރާހިތްނުވާ ކަންތައްތަކުގައި ވިޔަސްއެވެ. ފާފައަކަށް [illegible] [illegible]. ފާފައަކަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ އެކަމުގައި ކިޔަމަންވެ އަޑުއެހުމެއްނެތެ އެވެ."

المباركفوري - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "މިޙަދީޘްގައި މިވަނީ އިމާމް މީސްތަކުންނަށް މަންދޫބު ކަމަކަށް ނުވަތަ މުބާޙް ކަމަކަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ އެކަމަކަށް ތަބާވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. [illegible] ޙާކިމްގެ ބަސް އަޑުއަހައި އެކަމަށް ކިޔަމަންވުމަކީ ހުރިހާ މުސްލިމުންނަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ އޭނާގެ [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] ކަމަކަށް ވިޔަސްއެވެ. ފާފައަކަށް ނޫން ކަންތައްތަކުގައި މިގޮތެވެ. ފާފައަކަށް އަމުރުކުރުން ނަމަ ކިޔަމަންވުން

ހުއްދައެއްނުވާނެ އެވެ. އެހެނަސް އެކަމުގައި ވެރިޔާ އާ ދެކޮޅަށް ނުކުމެ ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެއް ނުވެއެވެ." (تحفة الأحوذي بشرح جامع الترمذي ج 5 ص 365)

أبي هريرة ؓ ގެ ފަރާތްބުރުން الإمام البخاري (ج 13 ص 111) ގައި ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. "مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي" "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ މީހާ اللهއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެއެވެ. ތިމަން ނަބިއްޔާއަށް އުރެދުން މީހާ اللهއަށް އުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަމީރަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ މީހާ ތިމަން ނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ އަމީރަށް ކިޔަމަންނުވި މީހާ ތިމަންނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންނުވި އެވެ."

މިޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެގެންވީ ފާފައަކަށް ނުވާ ކޮންމެހާލަތެއްގައި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް [illegible] ވާޖިބެއް ކަމެވެ. މިކަމަކީ އަހުލުއްސުންނަތު އުލަމާއުންގެ [illegible] އިޖުމާޢުވެގެން [illegible] ކަމެވެ. އެހެނަސް [illegible]، [illegible] ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީ [illegible] އަދި ބިދުޢަތުގެ އަހުލުވެރިން

އެބައިމީހުން ދީނުގައި އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައި ބިނާކޮށްފައިވާ އެއް އުސޫލެކެވެ.

الحافظ ابن حجر - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "މިޙަދީޘްގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުކުރައްވާފައިވެ އެވެ. މިޙުކުމްވަނީ ފާފައަކަށްނުވާ ކޮންމެ ކަމެއްގައެވެ. މިކަމުގެ ޙިކްމަތަކީ ބައިބައިވެ ދިއުމުންނާއި މީސްތަކުން ފަސާދަވެދިއުމުން އެކަހެރިވެ އެބައިމީހުންގެ ކަލިމަ އެކަތިގަނޑެއްގެމަތީގައި ރައްކާތެރިވެ ތިބުމެއެވެ." (**فتح الباري ج 13 ص 112**)

އަދި **أبي ذر** ﵁ ގެފަރާތުން **الإمام مسلم** ޞަޙީޙުގައި (**ج 3 ص 467**) ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. " **إِنَّ خَلِيلِي أَوْصَانِي أَنْ أَسْمَعَ وَأُطِيعَ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجَدَّعَ الْأَطْرَافِ**" "އަހަރެންގެ ޚަލީލު (ﷺ) އަހަރެންނަށް ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ގުނަވަންތައް ބުރިވެފައިވާ އަޅަކު ވެރިއަކަށް އައިކަމުގައިވިޔަސް އޭނާއަށް ކިޔަމަންވެ އަޑުއަހާށެވެ."

إمام النووي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ގުނަވަންތައް ބުރިވެފައިވުން މިބަސްގެ މުރާދަކީ ދެރަ ނިކަމެތި އަޅެއްކަމުގައިވުމެވެ.

އެއީ ހިތަށް ދެރަ ނަފްސަށްދެރަ އިންސާފުން ކަމުގައިވިޔަސް، އަދި އަނެއްކަމުގައިވިޔަސް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެގެންވެ އެވެ." (شرح صحيح مسلم ج 12 ص 225)

إمام البخاري ޞަޙީޙުގައި (ج 13 ص 111) އަދި إمام مسلم ޞަޙީޙުގައި (ج 4 ص 446) ގައި حذيفة بن اليمان ﵁ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. " يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّا كُنَّا بِشَرٍّ، فَجَاءَ اللهُ بِخَيْرٍ، فَنَحْنُ فِيهِ، فَهَلْ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «نَعَمْ» ، قُلْتُ: هَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الشَّرِّ خَيْرٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ» ، قُلْتُ: فَهَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «نَعَمْ» ، قُلْتُ: كَيْفَ؟ قَالَ: «يَكُونُ بَعْدِي أَئِمَّةٌ لَا يَهْتَدُونَ بِهُدَايَ، وَلَا يَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِي، وَسَيَقُومُ فِيهِمْ رِجَالٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّيَاطِينِ فِي جُثْمَانِ إِنْسٍ» ، قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ يَا رَسُولَ اللهِ، إِنْ أَدْرَكْتُ ذَلِكَ؟ قَالَ: «تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ، وَأُخِذَ مَالُكَ، فَاسْمَعْ وَأَطِعْ» " "الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރުމެން ނުބައިވެގެންވާ ހާލެއްގައިވީމުއެވެ. އެއަށްފަހު الله سبحانه وتعالى މި ބޮޑުވެގެންވާ ހެޔޮކަން އަހަރުމެންނަށް ދެއްވިއެވެ. މި ހެޔޮކަމުގެ ފުރަގަހުގައި ނުބައިކަމެއްވޭތޯ އެވެ." ތަސްދީޤް ކުރެއްވި އެވެ. "އާއެކެވެ." ދެންނެވީމެވެ. "އެއީކޮންނުބައިކަމެއްތޯއެވެ." ތަސްދީޤްކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންނަބިއްޔާއަށް ފަހުގައި އިމާމުންތަކެއް ނުކުންނާނެ އެވެ.

އެބައިމީހުން ތިމަންނަބިއްޔާގެ ހިދާޔަތަށް ހިދާޔަތް ނުދައްކާނެ އެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ތިމަންނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް އެއީ ސުންނަތްކަމުގައި ނުދެކޭނެ އެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ ބައެއްމީހުންގެ ހަށިތަކީ އިންސާނުންގެ ހަށިތައް ކަމުގައިވިޔަސް އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކީ ޝައިޠާނުންގެ ހިތްތައް ލެވިގެންވާ ފަދަބައެކެވެ." ދެންނެވީމެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެބައިމީހުންނާ ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އަހަރެމެން ޢަމަލުކުރަންވީ ކިހިނަކުންތޯއެވެ. ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ. "ވެރިންނަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާށެވެ. އަމުރައިހުރި މުދާތަކަށް އެވެރިންނަގަން ގެންދިޔަކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ބުރަކަށީގައި ތަޅާކަމުގައި ވިޔަސް ވެރިޔާއަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާށެވެ."

މިޙަދީޘަކީ މިބާބުގައި އައިސްފައިވާ އެންމެ މާނަފުޅުން އެއް ޙަދީޘެވެ. މިތަނުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ވަނީ އެ ވެރިންނަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހިދާޔަތް ނޫން ހިދާޔަތަށް ގޮވާ އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސުންނަތް ނޫން ގޮތްތަކަކަށް ގޮވާ އެއްއެއްތަކީ ފިތުނާ ބައެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. ވުމުން އެބައިމީހުންނަކީ ފަސާދުގައި އަދި މަގުފުރެދުމުގައި ބައްދަލުވާނަމަ އަޅައިފައިވާ ބައެއްކަން އެނގިގެންދެއެވެ. ނުބައި ނުދަލޫ ކަމުގައި އެންމެމަތީ ދަރަޖައިގައިވާ ބައެއްކަމުގައި އެނގޭއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ

ރިޢާޔަތް އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ނުގޮވައެވެ. އެބައިމީހުންގެ އަހުލުންނަށްވެސް ދެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަށުގައިވާ ޚައްދިމުންނަށްވެސް ދެއެވެ. މިހުރިހާ ކަންތަކާ އެކުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ވަނީ ފާފައަކަށްނުވާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި އެބައިމީހުންނަށް އަދުލުވާ ހިތަމަސްފުމަން އަދުރުކަރުދާދަރާ ޖެހޭއެވެ. މިދީދަ ނުބައި ފެރިން މިގޮތުގައި ތިބޭ މިސްކީނުންނަށް އަނިޔާކުރާ ދަރަޖައަށްގޮސް އަދި މުދާތަކާ ނަގާ ބާރަތަން ދިޔަކަމުގައި ވިޔަސް އެބައިމީހުންނަށް ބޭނުންތެރިވާ އެބައިމީހުންގެ ބަސްއަދުނީނަރާއި ގޮތުގެމަތިން އެވަރު އިސްލާމްކަން ގެނެސް ގަތް ޤަބޫލުކުރައްވައެވެ. މިގޮތުގައިވިއަސް އިސްލާމްކަން ދުރުގައިތިބިޔަސް ﷲ އޭނާ ކޮންތަރިޔާ މިނުބައި އަމަލްތަކަށް ޢަޖާއިބުވާނަށެވެ. އިސްލާމާ އޭނާގެ ހާސަނގޮސްކަން ތަބާއަރާ ސަލާމަތްދެއްވާ މިހިރަކަމުގައި ގޮތްކަށް ދުރުކަން ފެނިގެ ބަސްތަކާ އަޅުގޭއިރު ހިތަމަސްނުވާ ހުރިދުން އޭރުސްލާމާއަކީ އޭނާގޮތެއް ނުބައިކަން ބޭގޮތްފަތުނާ ގޮތައޭނާއެވެ. އަދި ގޮތްރިޔާ ވީޤަދިރާގެ ފޭބަރަކަން ފާޅުބައްޔާ ބަނދިނޭއެވެ.

މިއީ އިސްޓާޓިޖީގައި ބޭނުންފަރާގޭގޯ މަގޭސާފޮތެއްގޭ ބޭބަހީންނާ ކަޅާފިޔޮއާސެއްކާ ބިއްހެ ޝަރީޢަތްގައި އަދުލުވާ ހިތަމަންފެން ޤާޖެމުގެޒޮއްޓައިވާސީ ބޯގެފައިލާ އަދުޒިވިޔާ ފެރިސްނަމެން އިއްތިޖާއާ ނުޓެޅާ.

އެގޮތުގައިވާނަމަ ދުނިޔޭގެ ޙަޔާތްވާނީ އެގޮތްމިގޮތްވެ ފިތުނައިގެ ތެރޭގައެވެ.

الإمام البخاري ޞަޙީޙުގައި (ج 13 ص 121) ގައި **أنس بن مالك** رضي الله عنه ގެފަރާތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. **«اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، وَإِنِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيبَةٌ»** " ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އައިސް ހުރި ވެރިޔާއީ (އެމީހެއްގެ ބޯ ކުޑަކަމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ ކަޅުކަމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުގެ ބުރިކަމުގެ ގޮތުން) [illegible] އޮށެއްފަދަ ބޮލެއްހުރި ހަބުޝީކަޅައިގެ އަޅެއްކަމުގައިވިޔަސް އޭނާއަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާށެވެ."

ابن أبي عاصم ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތް السنة ގައި (ج 2 ص 494) **عدي بن حاتم** رضي الله عنه ގެފަރާތްފުޅުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. **قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا نَسْأَلُكَ عَنْ طَاعَةِ مَنِ اتَّقَى، وَلَكِنْ مَنْ فَعَلَ وَفَعَلَ، فَذَكَرَ الشَّرَّ، فَقَالَ: «اتَّقُوا اللَّهَ، وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا»** ތިމަންނަމެން ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުގައި ދަންނަވާލީމެވެ. الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތަޤުވާވެރި ވެރިއަކަށް ކިޔަމަންވުމާމެދު އަހަރުމެން ސުވާލުނުކުރަމެވެ. އެހެނަސް މިފަދަ (ނުބައިކަންތައް [illegible]) ކަންތައް ކުރާ ވެރިއަކަށް ކިޔަމަންވުމާ [illegible] ނަބިއްޔާ ﷺ [illegible] އެވެ.

"ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އޭނާއަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާށެވެ."

މިބާބުގައި އެތައްގުނައަކަށް ޙަދީޘްތައް އައިސްފައިވެ އެވެ. އަދި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި ވެރިޔާއަށް މިގޮތަށް ކިޔަމަންގަންނަން ޖެހޭކަމާއިމެދު އެތައް ގޮތަކަށް ޛިކުރުކުރެވިގެންވެއެވެ. ފާފައަކަށް ނުވާކޮންމެ ކަމެއްގައި ކިޔަމަންވުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއްކެވެ.

* * * *

މުސްލިމުވެރިންނަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންގަތުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއްކަމުގައި ޞަޙާބީން ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްތައް :

الإمام البخاري ޞަޙީޙުގައި (ج 13 ص 193) عبد الله بن دينار ގެ ފަރާތްޕުޅުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެ އެވެ. عبد الله بن دينار ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "މީސްތަކުން عبد الملك بن مروان ގެ މައްޗަށް ޖަމަޢަވީ ދުވަހުގައި عبد الله بن عمر رضي الله عنهما ބަޔަޢުކުރެއްވިގޮތް ލިޔުއްވީއެވެ. އެދުވަހު عبد الله بن عمر رضي الله عنهما ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. މިއަދު އަހަރެން الله ގެ އަޅާ އަމީރުލް މުއުމިނީން عبد الملك بن مروان އަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވާނެކަމަށް އިޤްރާރުވަމެވެ. އަހަރެންނަށް ކުރެވޭނެ މިންވަރަކަށް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތުގެ މައްޗަށް ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވާނަމެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ހުރިހާ ދަރިން މިގޮތަށް އިޤްރާރުވެއްޖެއެވެ."

އިމާމް الشاطبي - رحمه الله - ލިޔުއްވާފައިވާ الإعتصام (ج 2 ص 626) ގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ތަރުބާ ބިން ތަރުބާއާ ސުވާލުކުރުމުންނުވެއެވެ. ބައިޢަތުވި މަސްއޫލު ކަމަށް ދެކެމެވެ. ޝަރުޢު ކަމެއް. އަސްލަކީ ސުވާލުކުރުމުންނުވެއެވެ. އެއީ ނުކުތާ ފެނުން ނަމަ އާދި

ކިހިނެއްތޯ އެވެ. ޖަވާބުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. عبد الملك بن مروان ކަނޑިން ގަދަބާރުން ވެރިކަންހޯދައި އެގޮތުގައި ޤާއިމްވިދުވަހުގައި عبد الله بن عمر އެވެރިޔާއަށް އެދުވަހު ބައިޢަތުހިއްޕެވިއެވެ. އަހަރެންކައިރީގައި މިގޮތަށް އިމާމް މާލިކް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެދުވަހު އިބްން ޢުމަރު ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ މައްޗަށް ވެރިޔާއަށް މީސްތަކުން އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާން ޖެހޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ޔަޙްޔާ ބިން ޔަޙްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ބައިޢަތުހިފީ ބައިބައިވެ ހިފުމަށްވުރެ ހެޔޮކަންބޮޑުވާނެ ކަމަށެވެ.

ابن حجر - رحمه الله - ފަތުޙުގައި ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ގަދަބާރުން ވެރިކަމަށް އަރާހުންނަ ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވާން ޖެހޭނެކަމަށް ފިޤުހު ޢިލްމުވެރިން ވަނީ އިޖްމާޢުވެގެންނެވެ. އެވެރިޔާއާ އެކުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައި ވެސް އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުވެގެންނާ ކަމަށެވެ. އޭނާއާއި ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަށްވުރެ ހެޔޮކަންބޮޑު ކިޔަމަންވެ އަޑުއަހުމުގައި ދެމިތިބުމެވެ." (فتح الباري ج 13 ص 7)

سويد بن غفلة - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. އަހަރެންނާ ޢުމަރު رضي الله عنه ބައްދަލުވި ދުވަހު ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭއަބާ އުމައްޔާއެވެ. ފަހަރެއްގައި މިއަހަރު އަހަރެންނާ ދެން ބައްދަލުނުވެދާނެ އެވެ. ބުނަމެވެ. ދެހަނިކަމި ޙަބްޝަކަހައިގެ އަޅަކު ވެރިއަކަށް އައިހަކުމުގައިވިޔަސް

އޭނާއަށް އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާށެވެ. އޭނާ މީސްތަކުން ގައިގައި ޖެހިޔަސް އަދި މީސްތަކުންނަށް ކަންތައްތައް މަހްރޫމުކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް ކެތްކުރާށެވެ. ތިބާގެ ދީން ބަލިކުރަން އުޅެފިނަމަ ބުނާށެވެ. އަހަރެންގެ ފެއަރުވެސް ކިޔަމަންވެ އަޑުއަހާނަމެވެ. ދީނަކަށްނޫނުމެވެ. އަދިވެސް ބުނަމެވެ. މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތާ ވަކިނުވާށެވެ." (މިއަޘަރު ابن ابي شيبة އަދި البيهقي ސުނަން އަލްކުބްރާގައި އަދި އިމާމް الآجري ޝަރީޢާގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. ރިވާޔަތުގައިވާ ހުރިހާ ރިޖާލުންނަކީ ޘިޤާތުންނެވެ.)

زياد بن كسيب العدوي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަހަރެން أبي بكرة ﵁ އާއެކުގައި އިބްނު ޢާމިރުގެ މިމްބަރު ކައިރީގައި އޭނާ ޚުތުބާދެން އިންދުވަހެއްގައި އިނީމެވެ. އެދުވަހު އިބްނު ޢާމިރު ހުރީ ތުނިފޭރާމުން ބޯންނުކުރާބަދައިރެވެ. އެހިނދު އަބޫބިލާލު ބުނެއެވެ. ތިޔަ އަމީރުގެ ފާސިޤުންގެ ހެދުން ބަލާށެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. أبي بكرة ﵁ އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. މިޔަ އަޅާގެ އަނގަ ހިމުނުން ބާއްވާށެވެ. އަހަރެން ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއަރު އެހިމެވެ. " مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ أَهَانَهُ اللَّهُ ". "ބިމުގައި الله ޚަލީފާކަމާ ވެރިޔާއަށް އިހާނެތިކޮށް

ހިމައިދީފާއަށް اللە ދިފާޢުކުރައްވާނެ އެވެ." (މިޙަދީޘް އިމާމް الترمذي ސުނަނުގައި ރިވާކުރައްވާ ޙަސަން ކުރައްވާފައިވެ އެވެ. އަދި الشيخ الألباني سلسلة الصحيحة ج 5 ص 376 ޒިކުރުކޮށްދެއްވާފައިވެ އެވެ.)

މިއީ ޞަޙާބީން - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهم - މުސްލިމްވެރިންނަން އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވާންޖެހޭނޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވާ ބައެއް ދަލީލުތަކެވެ. މިއުއްމަތުގެ ހުރިހާ އިލްމުވެރިންނަށްވުރެ އިލްމީގޮތުން އިތުރުވެދިޔަ މީހުންނަކީ އެބައިމީހުންނެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ اللە އެބަޔަކަށް ހިޔާރަތްކެއްވެވި މީސްތަކުންނެވެ. ބާޠިލްކުރެވޭނީ އެބައިމީހުންގެ ހިޔާރަމަން ތަބައަވެގެންނެވެ.

✲ ✲ ✲ ✲

މުސްލިމް ވެރީންނަށް ކިޔަމަންވެ އަޑުއެހުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާކަމެއްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ޢިލްމުވެރީން ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވާ ހެކިބަސްތައް :

އަހުލުއްސުންނަތް ވަލް ޖަމާޢަތުގައި ފާފައަކަށްނުވާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ވެރިންނަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމަކީ އެ މަޒްހަބުގައި ވާޖިބުވެގެންވާ އަދި ޢިލްމުވެރިން އިޖްމާޢުވެގެންވާ އުޞޫލެކެވެ. މިސިފައާ ދެކޮޅުވުމަކީ ޚަވާރިޖުންގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި ބިދުޢަވެރިން އެބައިމީހުންގެ މަޒްހަބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެއް އަސްލެކެވެ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ އިލްމުވެރިން [illegible] [illegible] [illegible] މިކަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެވެ. އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަޑުއެހުމަކީ އަހުލުއްސުންނަތް ވަލް ޖަމާޢަތުގައި [illegible] އުޞޫލެކެވެ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ [illegible] [illegible] [illegible] "ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވެ އަޑުއެހުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއް" މިއުޞޫލު

ބިނާވެގެންވަނީ ޝަރުޢީގޮތުން ޘާބިތުވެ ބަޔާންވެގެންވާ މުތަވާތިރު އެތައް ދަލީލުތަކެއްގެ މައްޗަށެވެ.

ސަލަފުއްޞާލިޙުން މިއަމުރަކީ މުހިއްމުކަން ލިބިގެންވާ އަމުރެއްކަމުގައި އެބޭކަލުން ދެކިވަޑައިގަތެވެ. ވަކިން ހާއްޞަކޮށް ފިތުނަތަށް ފާޅުވެ ޖާހިލުކަންގިނަވެ މީސްތަކުން ބައްޔަތުދުން އާހިލުވެ ބިދުޢައި ފަސާދަ ފެތުރިގެން ހިޔާރަތުން އެއްބަޔާންވެ [illegible]

މިކަމުގައި ސަލަފުއްޞާލިޙުންގެ އެތަކެއް މިޘާލުތަކެއް އަހަރުމެންނަށް ނަޤުލުވެގެންވެ އެވެ. އާދައިވާ އެންމެ ފުރިހަމަ މިޘާލަކީ އަހުލުއްސުންނަތު ވަލްޖަމާޢަތުގެ އިމާމް إمام أحمد بن حنبل رحمه الله ވެރިޔަކާއެކުގައި މުޢާމަލާތުކުރެއްވި ގޮތަކީ މިކަމުގައި ސުންނަތުގައި ބަޔާންވެގެންވާ މަންހަޖެވެ.

އެވެރިޔާ ނުބައިވެގެންވާ ފިކުރު މަޛްހަބަކަށް ނިސްބަތްވެގެންހުރެ މީސްތަކުންނަށް އެމަޛްހަބަށް ވަންނުމަށް އަމުރުކުރިއެވެ. މިކަންތަކުގައި [illegible] ދެކޮޅުހެދިގެން ދިޔައީއެވެ. ފުރި އުއްމަތުން ޤުރުއާނަކީ މަޚްލޫޤެއްކަމުގައި ބަލައިގަތުމަށް އަމުރުކުރިއެވެ. މިހުރިހައި ކަމެއް ހިނގައިދިޔައިރު އިމާމް އަޙްމަދު އަމިއްލަ ހަޔާތަށް [illegible]

ތަބަރުކުވެވަޑައިއެއް ނުގަންނަވައެވެ. އަމިއްލަ ޢަޖުބާދުތަކަން އެނބުރި
ވަޑައެއް ނުގަންނަވައެވެ. ނުކުރެއެވެ. އެހެންނަސް ސުންނަތުގައި ޘާބިތުވާ
ހުންނަވައިގެން ވެރިޔާއަށް ރިމަނުވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. މިސަލަކީ
އަބޫބަކުރުގައި ތަބަރުކުހޯދައިއްބަދަލުކުރިން ގާއިމްވެ ކުންނަވާ ނަބިއްޔާ ﷺ
ބާރުލާނުލަތްއެއްޔާ ފަހުންފަދަ ހިފާފަން ދިމި މިހެންގެ ކުރިމަތީގައި
ގަދަފަދަ މިހާރުގެ ގޮތުގައި ދުރުހުންނުވިއެވެ. ހަލާތާހުދުހާގައި
ފަސާދަކަން ގޮތާ މަޖަހަބުތަކުގެ އަހުލުވެރިންނާއި ދުރުކަވަން
ޖެހޭފައިރިން އެއްރިބާވުހުންނުވިއެވެ.

އިމާމް الخلال - رحمه الله - ސުންނަތުގައި (ج 1 ص 132)
ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. "އަބޫ ޢަބްދިއް الله އިމާމް އަޙްމަދު އަރިހުން
ބަޣްދާދުގައި ވެރިންނާދުރުކަން ނުކުމެތިބި މީހުންނާމެދު
ސުވާލުކުރެއްވުނެވެ. އާ أبا عبد الله އެވެ. އެމީސްތަކުންނާ އެކުގައި
ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމާމެދު ވިދާޅުވަނީ ރުޅިއައީއެވެ. އެއާއާއެކު އެކަން
އިންކާރުކުރައްވަމުން ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. سبحان الله
މީސްތަކުންގެ ތެއެވެ. އެކަމަކަން އަމުރުއްނުކުރަމެވެ. އެގޮތަށް
ނުވޭސްދެކެވެ. އަހަރުމެން ކޮންކޮށްގެން މިތިބި ގޮތް ދޫކޮށް ނުކުމެ،
މީސްތަކުންގެ ޚާއޮހުރި ދުރާތަން ހަޔާކުވެ ބަރާވްކަށްތަކަން

އަރައިގަތުމަށްވުރެ މިތިބި ގޮތް ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ. މީސްތަކުން ފިތުނައިގައި ޖެހުނު ދުވަސް ނުދެކެން ހެއްޔެވެ. އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ أبا عبد الله މިއަދު މީސްތަކުން މިވަނީ ފިތުނައިގައި ނޫންތޯ އެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ފިތުނައެއް ކަމުގައިވިޔަސް މިއީ ޚާއްސަ ފިތުނައެކެވެ. އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ކަނޑިއެޅުމާ އެކު ފިތުނަ ޢާއްމުވީއެވެ. ދާން އޮތް މަގު އެދު ކެނޑިނީއެވެ. މިގޮތުގައި އޮތީ ކެތްކުރުމެވެ. އެމީހެއްގެ ދީން ސަލާމަތްކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮގޮތެއް އެމީހަކަށް ނެތްނާނޭ އެވެ." އަދި އަހަރެން އިމާމް އަޙްމަދު ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުމުން އިންކާރުކުރައްވަނިކޮށް ދެކުނީމެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއީ ރޭޔަކެވެ. އެކަމަށް އަމުރެއް އަދި އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމަށް ނުވެސްދެކެމެވެ."

މިކަމަކީ އަހުލުއްސުންނަތުގެ ވަރުގަދަ ބަހުގައި ކުރިންދުވަން ގެންގޮސްގެންނާ ކަމެއްކަމުގައި އެނގިގެންދާ އެއްކަމަކީ الإمام الحسن بن علي البربهاري - رحمه الله - ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތް السنة ގައި ފާޅުކޮށް ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްތަކުންނެވެ. އެފޮތުގައި ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. "އިބަގާއަން ވެރިޔާގެ މައްޗަށް ބަދު ދުޢާކުރާ މީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ އަދި ހަވާނަފްސަށް ތަބާވާ ހުރި މީހެއްކަން ދަންނާށެވެ. އަދި ވެރިޔާ

އިސްލާޙްވުމަށް އެދި ވެރިމީހާއަށް ހެޔޮ ދުޢާ ކުރާމީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ إن شاء الله ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިއެކެވެ."

އިމާމް فضيل بن عياض - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "الله ތަޢާލާގެ ޙަޟްރަތުން އަހަރެންނަށް އެކަލާނގެ އިޖާބަކުރައްވާނެ ދުޢާއެއް އެނގިއްޖެ ނަމަ އެދުޢާ ކުރާނީ ވެރިމީހާއަށް ހެޔޮކަންތަކަށް އެދިއެވެ."

ފަހެ އަހަރެމެންނަށް އަމުރުވެވިގެން ވަނީ ވެރިމީހާ އިސްލާޙްވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުމަށެވެ. ވެރިންގެ މައްޗަށް ބަދު ދުޢާކުރުމަށް އަމުރުވެވިގެންނުވެ އެވެ. އެއީ ވެރިން މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވެ އެކަމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިޔަކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިއުމާއި އަނިޔާވެރިކަން ވަނީ އެބައިމީހުންނަށެވެ. ޞާލިޙް ބައެއްކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ އެކަމުގެ ފައިދާވާނީ އެބައިމީހުންނާއި މުސްލިމް އަންމުންނަށެވެ.

އިމާމް النووي - رحمه الله - މިގޮތުގައި ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ފާފައަކަށްނުވާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއްކަމަށް ޢިލްމުވެރިންވަނީ އިޖްމާޢްވެގެންނެވެ."
(شرح صحيح مسلم ج 12 ص 222)

ابن قدامة - رحمه الله - المغني (ج 12 ص 237) ގައި ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. " އުމޫރުގެ ވެރިކަން ތާޢަތުވެފައިވާ ކޮންމެ މީހަކަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެގެންވެ އެވެ. ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީ ބަޣާވާތްވެގެންވާ ކަމެކެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ ﴾ (النساء 059) ٥٩ "އޭއީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވެރިންނަށް ވެސް ދެއްވެ."

إمام الطحاوي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އިމާމުންނާއި ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކެމެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ނުބައިކަމުގައި ޖައުރުވެރިކަމުގައި ޒާލިމުންކަމުގައިވިޔަސްމެ އެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ބަދު ދުޢާކުރުމެއްނުކުރަމެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ކިޔަމަންވާންޖެހޭ ކަމަކުން އެކަށީގެންވާކަމެއްނުވެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ކިޔަމަންވުމަކީ الله ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ އަޅުކަމެއްކަމުގައި ކިޔަމަންވުމެކެވެ. ފާފައަކަށް އަމުރުނުކުރާ ހިނދެއްގައި އޮތީ

ކިޔަމަންވުމެވެ. އަހަރެމެންނަން އޮތީ އެބައިމީހުން އިޞްލާޙްވުމަށް އެދި އަދި ހެޔޮ ސިއްޙަތް އަދި ޢާފިޔަތް ލިބުމަށް އެދި ދުޢާކުރުމެވެ." (العقيدة الطحاوية ص 47)

ابن تيمية - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ދީނުގައި الله ނަހީކުރައްވާފައިވާ "ވެރިންނާއި ދެކޮޅަށްނުކުތުން" ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންނާއި، ޞާލިޙްއަޅުތަކުންގެ އެއްވެސް މީހަކު ހުއްދައެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ވެރިންނަން މަކަރުހަދާ އޮޅުވާލުން ވެސް ހުއްދައެއް ނުކުރެއެވެ. އެއްވެސް ގޮތަކަށް އެއްވެސް ޙާލެއްގައި ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުން ހުއްދައެއް ނުވާނެ އެވެ. މިއީ އަހުލުއްސުންނަތުގައި އެންމެ ކުރިންސުރެ އަދި އެންމެ [illegible] ވެސް [illegible] ގޮތެވެ. އަދި އެހެންމީހުންގެ ސީރަތުގައިވެސް މިފަދައިންނެވެ." (مجموع فتاوى ج 35 ص 12)

الشيخ عبد العزيز بن باز - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ސައްޙަ ސުންނަތުގައި ވެރިންނަން ކިޔަމަންވާންޖެހޭ ކަން ބަޔާންވެގެންވޭ އެވެ. އަދި ރަސޫލާ ﷺ ސުންނަތުގައި ވެރިންނަން ކިޔަމަންވުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކިޔަމަންވުންކަމާއި އެއީ

ފަރުޟެއްކަމުގައި ބަޔާންވެގެންވެ އެވެ.” (المعلوم من واجب العلاقة بين الحاكم و المحكوم ص 7)

الإمام أبو الحسن الأشعري - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. ”މުސްލިމުންގެ ޢުލަމާއިންނާ އިމާމުން އެއީ ރުހިގެން ވެރިކަން ލިބުނު ބައެއްކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ގަދަބާރުން ވެރިކަން ހޯދި ބަޔަކު ކަމުގައި ވިޔަސް އެވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ދެމިހުރުމަކީ ޢިލްމުވެރިން އިޖްމާޢުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ޢަދުލުވެރި ވިޔަސް ނުވަތަ އަނިޔާވެރި ވެރިޔެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އެފަދަ ވެރިޔަކާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީ އޮމް ގޮތެއްނޫނެވެ. އެވެރިންނާއެކު ޖިހާދުކުރުމާއި، اللهގެ ދެކޮޅަށް ބައްޖުވުމާއި، މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ނަސޭހަތްތެރިވުން އެބައިމީހުން އެދެވިގެން އެބައިމީހުންގެ ރަނގަޅުކަން ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުގައި ހުކުރު ނަމާދުތަކާއި، އީދުނަމާދުތަކުން ގާއިމްވެގެންވެ އެވެ.”(رسالة إلى أهل الثغر ص 296)

✵✵✵✵

މުސްލިމްވެރިންނަށް އެއްޗެހިކިޔުމާއި، މަކަރުހެދުމާއި، ރުޅިވުމަކީ ޙަރާމްވެގެންވާ ކަމެއްކަމުގައި ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތަށް، އަދި އަޅުތަކުންނަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ އެބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަންތަކަށް އެދި ދުޢާކުރުމެވެ.

﴿ وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ ﴾ (غافر 060) "އެބައިމީހުންގެ ވެރިއިލާހު ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކުރާށެވެ. ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޢާ އިޖާބަކުރައްވާ ހުށީމެވެ."

﴿ ٱدۡعُواْ رَبَّكُمۡ تَضَرُّعٗا وَخُفۡيَةًۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ٥٥ ﴾ (الأعراف 055) "ދަށްވެތިކަމާއި ވަންހަނާވެގެންވާ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް ދުޢާ ދަންނަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޙައްދުފަހަނައަޅައި ދާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނުވާ އެވެ."

النعمان بن بشير ؓ ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިއަހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. "ދުޢާއަކީ އަޅުކަމެވެ." (أبوداود ج 2 ص 161)

أنس بن مالك رضي الله عنه ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އަހަރެމެންގެ ތެރޭގައިވާ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބޮޑެތި ޞަޙާބީން އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ނަހީކުރައްވާ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންނަށް އެއްޗެހި ނުކިޔާށެވެ. އެ ވެރިންނަށް މަކަރުނުހަދާށެވެ. އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރުޅިނުގަންނާށެވެ. އަދި اللهއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ."

إمام الطحاوي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އަހަރެމެންގެ އިމާމުންތަކާއި ނުވަތަ ވެރިންތަކާއި ނުހަމަވާ ބައެއްކަމުގައި ވިޔަސް އެބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމެއްނުވު އެވެ. އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުބައި ދުޢާކުރުމެއްނުވު އެވެ. ކިޔަމަންވާންޖެހޭ ބަދަލުގައި އެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ބަރުމުއްނުވު އެވެ. ދީނުގައި އަމުރުކުރާގޮތަށް އެ ވެރިން އިސްލާޙުވުމަށް އެދި އަދި ޢާފިޔަތު ލިބުމަށް އެދި ދުޢާކުރަމުއެވެ." (**عقيدة الطحاوية ص** 47)

މި ކަމަކީ އަހުލުއްސުންނަތުގެ އިމާމުން އެބައިމީހުންގެ އަޤީދާގައި ދިރުމު ކަމެއްގެ ތެރޭގައި ދުރުން ކަމެއްކަން އެސިގެންގާ ކަންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. މިގޮތުން **الإمام الحسن بن علي البربهاري**

ލިޔުއްވާފައިވާ ޝަރްޙު السنة ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އިބައަގާއަން ވެރިމީހާގެ މައްޗަށް ބަދު ދުޢާކުރާ މީހަކު ފެނިއްޖެ ނަމަ އޭނާ ހަވާނަފްސަށް ތަބަޢަވެ ހުރި މީހަކު ކަމުގައި ދަންނާށެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ހެޔޮ ދުޢާކުރާ މީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ ﷲ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އޭނާ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިއެއްކަމެވެ."

ވެރިންނަށް ހެޔޮ ދުޢާކުރުމުން އެއްކިބާވެގެންނަ މީހަކާ ގުޅުމުގައި ޝައިޚް އިބްނު ބާޒް - رحمه الله - އާ ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. ޖަވާބުގައި ބަޔާންކުރެއްވި އެވެ. "އޭނާ ތިޔަކަންތައް މިގޮތުގައި ކުރަމުންދަނީ އޭނާގެ ޖާހިލުކަމުންނެވެ. ދީނުގައިވާ ޢިލްމު ލިބިފައި ނުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ވެރިޔާއަށް ހެޔޮ ދުޢާކުރުމަކީ އެންމެ ހެޔޮކަންބޮޑުވެގެންވާ ކަންތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަންތަކެކެވެ. ﷲ އަށް ކުރުމަށްކުރެވޭ އެންމެ ބޮޑު ހެޔޮކަންތަކެވެ."

އިމާމް ابن عبد البر - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ވެރިޔާއަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައި ނުވާނަމަ ކެތް އަދާ ކޮށްދޭށެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ހެޔޮ ދުޢާކުރާށެވެ. ކެތް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސަޙާބީން ވެރިންނަށް އެއްކޮޅުވިއުން ނަޞީޙަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ. أنس بن

مالك ﵁ ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުގައިވި ދުވަސްވީ ސަހާބީން އަހަރެމެންނަށް ވެރިންނަށް އެއްޗެހިކިޔުން ނަހީކުރެއްވި އެވެ."

މިތަނުގައި ބަޔާންވެފައި މިވަނީ ސަހާބީންގެ ތެރޭގައިވި ދުވަސްވީ ސަހާބީން - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهم - ވެރިންނަށް އެއްޗެހިކިޔުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއަށްވަދުން ހަރާމްކަމުގެ ގޮތުގައި އިއްތިފާޤުވެފައިވާ ކަމެވެ.

އިމާމު أبي مجلز - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. " ވެރިޔާއާ ދިމާލަށް އެއްޗެހި ކިޔާ މީހަކީ އިންސާނާ އޭނާގެ ހަނިގަނޑުގައިވާ އިސްތަށި ހަނިގަނޑުން ބޯޅުވިގެންދާފަދައިން ދީނުން ބޯޅުވެގެންދާ މީހާއެވެ."

ވެރިންނާ ދިމާލަށް އެއްޗެހިކިޔުން އެބައިމީހުންގެ ހައިބަތު ދަށްކޮށް އެއްޗެހިކިޔުމުގެ ނަތީޖާއަކީ ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމެވެ. ބެލެނިވެރިންނާ ދެކޮޅަށް އަރައިގަތުމާއި ފިތުނަ ފެތުރުމުގެ ދޮރު ހުޅުވިގެންދާ ކަމެވެ. އެހެންވީމާ ބަލައިގަތުމަކީ ވާޖިބެއް ކަމުގައި ވާ ހަދާނެއް ކަމަކީ اللهގެ ޝަރީޢަތަށް ނިސްބަތްކޮށްފައެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ މިކަމަކީ

ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައިވާ ދަލީލުތަކާ ޚިލާފަށްބުނެ ސަލަފުންގެ އަޘަރުތަކާ އެކަހެރިވެގެންވާ ނުބައިކަން ބޮޑު ކަމެކެވެ.

އިމާމް ابن تيمية - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ދީނުގައި الله ނަހީކުރައްވާފައިވާ، "ވެރިންނާ ދެކޮޅަން ނުކުމުން" ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންނާއި ސާލިޙް [illegible] އެއްވެސް މީހަކު ހުއްދައެއް ނުދެއެވެ. އަދި ވެރިންނަށް މަކަރުހަދާ އޮޅުވާލުން ވެސް ހުއްދައެއް ނުދެއެވެ. އެއްވެސް ގޮތަކުން އެއްވެސް ބާރެއްގައި ވެރިންނާ ދެކޮޅަން ނުކުމުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. މިއީ އަހުލުއްސުންނަތުގައި އެންމެ ކުރިންސުރެން އަދި އެންމެ ފަހުގެޒަމާނުން ވެސް އައިސްފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ސީރަތުގައި ވަނީ މިފަދައިންނެވެ." (مجموع فتاوى ج 35 ص 12)

أبو عثمان الصابوني - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ވެރިންނަށް ތައުފީޤު [illegible]، އިސްލާހުވުމަށާ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދެކެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވިޔަސް [illegible] [illegible] [illegible] ނުކުމުން ހުއްދައެއް ނުވާނެ އެވެ. ވެރިންނާ ދެކޮޅަން ނުކުންނަ

ބަޣާވާތްކުރާ މީސްތަކުންނާ ދެކޮޅަށް ވެރިޔާއާ އެކުގައިވުން ހެޔޮ ގޮތްކަމުގައިވެ އެވެ." (عقيدة السلف أصحاب الحديث ص 106)

الإمام أبو الحسن الأشعري - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ވެރިޔާ އިސްލާޙްވުމަށް އެދި އަދި ޢަދުލުވެރިކަން ލިބިދިނުމަށް އެދި ދުޢާކުރުންވެ އެވެ. އަދި ވެރިޔާ ދެކޮޅަށް ކަނޑި ހިފައިގެން ނިކުތުމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. ޢަދުލުވެރި އިމާމާ އެކުގައި ބަޣާވާތުގެ އަހުލުވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުންވެއެވެ." (إعتقاد أهل السنة أصحاب الحديث ص 133)

ވެރިންގެ ކަންތައްތަކާ ބެހި އަދި އެއްޗެހި ކިޔުމާއި އަދި ނުބައި ބަސްތަކުން އެއްޗެހި ކިޔުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެކެވެ. މިކަމަކީ މި ޢާރިޟުވެގެންވާ ޝަރީޢަތުގައި ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. މިކަންތައް ކުރާ މީހާގެ ނުބައިކަން ފާޅުވެ ބަޔާންވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

أبي جمرة - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "اللهގެ ގެކޮޅުއަންދާލިކަމުގެ ޚަބަރުލިބުމުން މައްކާއަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ابن عباس އާ ބައްދަލުވުމަށް [illegible] [illegible] [illegible] ވަރަށް [illegible] [illegible] އުޅުނީމެވެ. [illegible] [illegible] އަހަރެން ޙައްޖާޖް ބިން

ހޫސުޖްއާ ދިމާލަށް އެއްޗެހިކިޔާ އަޑު އިވިވަޑައިގަތުމުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ޝައިޠާނާއަށް ވާގިދޭ މީހެއްގެ ގޮތުގައި ނުވާށެވެ." (މިއަޘަރު އިމާމް އަލްބުޚާރީ ތާރީޚުލް ކަބީރުގައި ގެންނަވައިފައިވެއެވެ. ރިވާޔަތުގައިވާ ހުރިހާ ރިޖާލުންނަކީ ޘިޤާތުންނެވެ. ص 104)

الشيخ صالح الفوزان އާއި ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ޒުވާން ކުރިން އެބައިމީހުންގެ މަޖްލިސްތަކުގައި ވެރިންނަށް ބައިޢުބަސްތަށް ބުނެ އެއްޗެހިކިޔަހައި ހަދައެވެ. މިކަމުގައި ޝައިޚްގެ ރައުޔަކީ ކޮބައިތޯއެވެ.

ޖަވާބުގައި ޝައިޚް ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. މިހަ ޢަމަލުތަކީ ބާރުނުވ އެނިގެންވާ ގޮތުގައި ބާޠިލް ޢަމަލުތަކެކެވެ. އެއްގޮތަކީ އެބައިމީހުން ނުބައިކަންތައްތައް ކުރުމުކަން ބޭނުންވުމެވެ. ނޫނީ އެބައިމީހުން ނުބައި ދަޢުވަތުކުރުމުގެ އަހުލުވެރިންނާ ޖުދާ އެބައިމީހުންގެ އަސަރުކުރީއެވެ. މިއީ އެއްވެސް ބާބެއްގައި ސަލަފުން އަދި އަހުލުއްސުންނަތި ވަލް ޖަމާޢަތުގެ ގޮތެއްނޫނެވެ. (**أجوبة المفيدة عن أسئلة المناهج الجديدة ص 57**)

المروزي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އަލްޚަލީފާ މުތަވައްކިލް އިމާމް އަޙްމަދުގެ އަރިހުގައި ޝިކާޔަތްކޮށްފިއެވެ. އެހިނދު އިމާމް އަޙްމަދު ވިދާޅުވާއަޑު އެހީމެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން އެދިޔާއަން

އިސްލާޙް ލިބުމަން އެދި، އަދި ހެޔޮ ޢާފިޔަތް ލިބުމަން އެދި ދުޢާކުރަމެވެ."

* * * *

މުސްލިމުވެރިންނަށް ނަސޭހަތް ދިނުން އޮތީ ސިއްރިއްޔާތުގައި ކަމާއި މީސްތަކުންނަށް އިނގޭ ފާޅުކަންބޮޑުގޮތުގައި ނޫން ކަމުގައި ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތައް :

عياض بن غنم رضي الله عنه ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވި އެވެ. «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْصَحَ لِذِي سُلْطَانٍ فِي أَمْرٍ فَلَا يُبْدِهِ عَلَانِيَةً، وَلَكِنْ لِيَأْخُذْ بِيَدِهِ، فَيَخْلُو بِهِ، فَإِنْ قَبِلَ مِنْهُ فَذَاكَ، وَإِلَّا كَانَ قَدْ أَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ لَهُ» " އެމީހެއްގެ ވެރިޔާއަށް ނަސޭހަތް ދޭން ބޭނުންވާ މީހާ އެކަން މީސްތަކުންނަށް އިނގޭ ގޮތުގައި (އިޢުލާންކުރާ ގޮތުގައި) ނުކުރާށެވެ. ވެރިޔާގެ އަތުގައި ހިފައިގެން މީސްތަކުންނާ ވަކިވެ ގަންނާށެވެ. ދެން ނަސޭހަތް ޤަބޫލުކުރިކަމުގައިވިޔަސް އިބަ އަދާއަން އަދާކުރުމަށް އަމުރުވެގެންވާ ކަންތައް އެހިނދު އަދާކޮށްފިއެވެ."

(މިޙަދީޘް ابن أبي عاصم ސުންނަތުގައި ج 2 ص 507 ގައި ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި އިމާމް އަޙްމަދު މުސްނަދުގައި ج 3 ص 403 އަދި މިޙަދީޘަކީ ޞައްޙަ ޙަދީޘެކެވެ.)

މިޙަދީޘުން ދަލީލުކުރަނީ ވެރިޔާއަށް ނަސޭހަތްދިނުންވަނީ ސިއްރުގައިކަމެވެ. އިޢުލާންކުރާ ގޮތާއި ފާޅުކަން ބޮޑުގޮތެއްގައި ނޫނެވެ. ވެރިޔާގެ ކުށްތައް މަޝްހޫރުކަން މިންބަރުތަކުގެ މަތީގައި ނުވަތަ ހަފްލާތަކުގައި އަދި މިސްކިތްތަކުގައި އާއި ނޫސް ކަރުދާސްތަކުގެ އާއި

މަޖައްލާތަކުގައި ބަޔާންކުރުމެއް ނުވެ އެވެ. އަދި މިފަދަ ޢަމަލުކުރާ
މީސްތަކުން ކުރާކަންތައްތަކީ ޙައްޤުކަމުގައި ނުދެކޭނެވެ. އެފަދަ ބަޔަކު
މިއީ ހެޔޮގޮތް ކަމުގައި ދެކުނަސް މިއީ ސުންނަތާ ޚިލާފް ކަންކަމެވެ.

ވެރިންނަށް ސިއްރުން ނަޞޭޙަތް ދިނުމަކީ މިކަމުގައިވާ އަޞްލެވެ.
މިގޮތުގައި ނަޞޭޙަތް ދިނުމުގައި ޤާއިމްވެއްޖެ މީހާ އޭނާ
އަދާކުރަންޖެހޭ [illegible] އަދާކޮށްފިއެވެ.

ހުއްޖަތް އޮތީ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްތަކުގައި އެވެ. އެވަނީ [illegible]
[illegible] ބަސްތަކުގައި ނުވަތަ މިވެނި މީހަކު ކުރާ [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވިޔަސްމެ
އެވެ. [illegible] ވަޙީކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ
ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا۟
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ
وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾﴾ (النور
(052-051 "އެބަޔިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމްކުރުމަށް ﷲ އާއި [illegible]

ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިއަހަށް އެބައިމީހުންނަށް ގޮވައިލައްވައިފި ހިނދު މުއުމިނުންގެ ބަސް ވާކަން ކަށަވަރީ ތިމަންނަމެން އަޑުއަހައި އަދި ކިޔަމަންވެއްޖައީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާމިޔާބު ހޯދައިފި މީހުންނަކީ އެއީ އެވެ. އަދި اللهއަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވެ އަދި اللهއަށް ބިރުވެތިވެ އެކަލާނގެއަށް ތަޤުވާވެރިވެއްޖެ މީހާ ދަންނާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނީ ނަޞީބުލިގެންވާ މީހުންނެވެ."

އަދިވެސް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا ٣٦ ﴾ (الأحزاب 036) "އަދި اللهއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ކަމަކަށް ނިޔާކުރައްވައިފި ހިނދު މުއުމިން ފިރިހެނަކަށްވެސް އަދި މުއުމިން އަންހެނަކަށް ވެސް އެކަމެއްގައި އިޚްތިޔާރެއްނުވެ އެވެ. اللهއަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ ފާޅުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން އެމީހާ މަގުފުރެދިއްޖެ އެވެ." އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ

تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيۡتَ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ

يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودٗا ٦١ ﴾ (النساء 061) "އަދި الله ބާވައިލެއްވި

ފޮތަށާއި ރަސޫލާ ﷺ އަންގަވާފައިވާ ގޮތަށް ތަބަޢަވުމަށް

ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަންގާލެވިއްޖެނަމަ މުނާފިޤުންތައް ނަފްރަތުވެ

އިބަނަބިއްޔާއަށް ފުރަގަސްދޭތަން ފެންނާނެ އެވެ. "އަދިވެސް އެކަލާނގެ

ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ

فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا

قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥ ﴾ (النساء 065) "އިބަނަބިއްޔާގެ ވެރި އިލާހު

ގަންދެއްވާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. [illegible] އެބައިމީހުން އީމާންވީ

ކަމުގައިނުވެ އެވެ. އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި އުފެދިފައިވާ

ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި އިބަނަބިއްޔާގެ [illegible]

[illegible] އަދި އެހިނދު އިބަނަބިއްޔާ ޙުކުމްކުރެއްވި

ގޮތާ މެދު އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި [illegible]

އަދި އެބައިމީހުން އެޙުކުމާ [illegible] [illegible]

ކިޔަމަންވާންޖެހެވެ." އަދި އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

﴾ (النساء 115) "އަދި އެމީހަކަށް ތެދުމަގު ބަޔާންވުމަށް ފަހުގައި ރަސޫލާ ﷺ އާ ޚިލާފުވެ މުއުމިނުންގެ މަގު ނޫންމަގަކަށް ތަބާވެއްޖެ މީހާ ދަންނާށެވެ. އެމީހަކު އެ އިޚްތިޔާރުކުރި މަގަކަށް ތިމަންއިލާހު އެމީހަކު ދޫކޮށްލައްވާހުށީމެވެ. އަދި އޭނާއަށް އޮތް ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ނިމިދިއުމެކެވެ."

ވުމުން އަހަރެމެން މުސްލިމް އަޒުންނަނާއި އުޒްމުންނަން ނަބިއްޔާ ﷺ ނަހީކުރައްވާފައިވާ މިކަންތަކުން އެކަހެރިވެ ރަސޫލާ ﷺ ބަރީޢަތަކާއި ޒިޔާދަކުރުމުން ބައްޔަންކަންތަކުރުމެވެ. މިގޮތުން ޒިޔާރަތުގެ މިހާރަން އޮޅި ބިދުޢަތްތަކާ ދުރުވުމަށާ ކަމުގައިވާ ފިތުނަތަކާއި ވޭންދެނިވި ޢަޛާބު ލިބުމެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ﴿ فَلۡيَحۡذَرِ ٱلَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنۡ أَمۡرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمۡ فِتۡنَةٌ أَوۡ يُصِيبَهُمۡ عَذَابٌ

أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ (النور 063) ʺއެކަލާނގެ އަމުރާ ޚިލާފުވާ މީހުން ބަލާއެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި ޢަޛާބު ޖެހިދާނެކަމަށް އެބައިމީހުން ބިރުވެތިވާހުށިކަމެވެ.ʺ އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވި އެވެ. ﴿ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ ﴾ (يونس 032) ʺ ފަހެ ޙައްޤުގޮތަށް ފަހުގައި ވަނީ މަގުފުރެދުންނޫން ކޮންއެއްޗެއް ނެއްތެވެ.ʺ

މިބަޔާންތަކާ ގުޅިގެން ސަޙާބުބޭކަލުންގެ އެތައް އަޘަރުތަކެއް މިގޮތަށް އައިސްފައިވެ އެވެ.

އިމާމް އަޙްމަދުގެ މުސްނަދުގައި ج 5 ص 331 ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. ʺأسامة بن زيد ﵁ އާ ސުވާލުކުރެއްވުނެވެ. އުޘްމާން ﵁ އަރިހަށްގޮސް ކަންތައްތައް ނުދަންނަވަނީ ކީއްވެގެންތޯ އެވެ. އެހިނދު އުސާމާ ބިން ޒައިދު ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހީކުރަނީ އަހަރެން އެވާހަކަތައް ދައްކާންޖެހޭނީ އަޑުއިވޭގޮތަށްތޯއެވެ. الله ގަންދީބުނަމެވެ. އަހަރެންނާ އޭނާއާ ދެމެދުގައި އެއްވެސް ކަމަކާކަން ނޫނީގޮތުން ވާހަކަދައްކާފައިވެއެވެ.

މިދުނިޔެމަތީގައި ފާޅުކޮށް މިގޮތަށް ވާހަކަދައްކާ މީހެއްގެ ގޮތުގައިވެ އެދޮރު އެންމެފުރަތަމަ ހުޅުވާމީހެއްގެ ގޮތުގައިވާން ބޭނުމެއްނުވެ އެވެ."

الحافظ عياض - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "މިބަސުގައި އުސާމާ ބިން ޒައިދު رضي الله عنه ގެ މުރާދަކީ އަޑުގަދަކޮށް ވެރިމީހާއަށް ނަޞޭޙަތް ދިނުމުގެ ދޮރު ނުހުޅުވުމެވެ. އެއީ އެކަމުގައި [illegible] [illegible] ބޮޑުކަމާއެކުގައެވެ. އެހެނަސް ނަޞޭޙަތް ދިނުން އޮތީ މަޑުމައިތިރިކަމާ އެކުގައި ސިއްރިޔާތުގައެވެ. ވެރިޔާ އެނަޞޭޙަތް އެންމެ ރަނގަޅަށް ޤަބޫލުކުރުން އޮތީ އެގޮތުގައި އެވެ." (فتح الباري ج 4 ص 52 އަށް ބަލާށެވެ.)

الشيخ محمد ناصر الدين الألباني - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. " ވެރިން ކުރާ އެއްޗެހި މުންކަރާތެއް މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި އަޑުގަދަކޮށް އިންކާރުކުރުން އެއީ [illegible] [illegible] ކާރިސާތަކަށް [illegible] [illegible]. ޢުޘްމާނު رضي الله عنه ގެ މައްޗަށް އަޑުގަދަކޮށް އިންކާރުކުރުމުން އެކަން ނިމިދިޔައީ ޚަލީފާ ޤަތުލުކުރުމާ ހަމައިންނެވެ." (مختصر صحيح مسلم ص 335)

ابن النحاس - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ވެރިޔާއާ ވާހަކަދެއްކުން އިޚްތިޔާރުކުރުން އޮތީ އެކަހެރިކޮށެވެ. ގިނަ މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އެންމެނަށް ޢާންމުވެގެންދާ ގޮތުގައެއް ނޫނެވެ. ނަޞޭހަތްދިނުމަށް ދާޢީއާ ލޯބިކުރުން އޮތީ ވެރިޔާއަށް ސިއްރުގައި ނަޞޭހަތްދިނުމެވެ. ތިންވަނަފަރާތެއްނެތި ފޮރުވިގެންވާ ނަޞޭހަތެއްގެ ގޮތުގައި ދިނުމެވެ." (تنبيه الغافلين عن أعمال الجاهلين ص 64)

އިމާމް الشوكاني - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ކަންތައްތަކުގައި ވެރިޔާއަށް ކުށްކުރެވޭކަން ދަންނަ މީހާ ވެރިޔާއަށް ނަޞޭހަތްދޭންވާނެ އެވެ. މިނަޞޭހަތްދިނުން އޮތީ އެކަހެރިކޮށް މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި ފާޅުކޮށް ބަޔާންކުރުމަކީ ގޯސްކަމެއްކަމުގައިވާތީއެވެ. އެހެނަސް ޙަދީޘްގައި ވާރިދުވެގެންވާ ގޮތުން ވެރިޔާގެ އަތުގައި ހިފައިގެން މީސްތަކުންނާ އެކަހެރިވެ ހުރެގެންނެވެ. ނަޞޭހަތްދިނުމުގައި އެކަމަށް ގަދަފަދަ ބާރާސާކާރުކުރުމެއް ނެތެވެ. الله މިދުނިޔެމަތީގައި ވެރިކަންދެއްވާފައިވާ ވެރިޔާ ދެރަނުކުރާށެވެ. މިފޮތުގެ ކުރީގައި ބުނެދިޔައީ. ވެރިޔާގެ ބަދަލުގައި އިންޞާފު ދުރުކުރަށްވުން ދިޔައިން ވެސް އެވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނުކުމެވެން ނުވާނެ އެވެ." (السبل الجراد المتدق على حدائق الأزهار ج 4 ص 556)

الشيخ عبد العزيز بن عبد الله بن باز - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. ″މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި ވެރިންކުރާ ކުށްތަކުގެ ވާހަކަދެއްކުމާއި އެކަންތައް އިޝްތިހާރުކުރުމަކީ ސަލަފުންގެ މަންހަޖެއްނޫނެވެ. އަދި މިކަންތައް މިންބަރުތަކުގެ މަތީގައި ދެއްކުމަކީ ވެސް ސަލަފުންގެ މަންހަޖެއްނޫނެވެ. މިގޮތަށް ޙަމަލުކުރުމުން، ނިމުންދާނީ އިންޤިލާބުތަކަށެވެ. އަދި ވެރިންއަމުރުކުރާ ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި ކިޔަމަންވުމުން އެއްކިބާވެގަތުމަށެވެ. [illegible] ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށްނުކުމެ ފާއިދާއެއް ޙާސިލްނުވެ އެތަކެއް ގެއްލުންތަކެއް ލިބިދިނުމެވެ.″ (المعلوم من واجب العلاقة بين الحاكم و المحكوم ص 22)

* * * *

މުސްލިމްވެރިންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމަށް ފަހުގައި އެބައިމީހުން އެނަސޭހަތް ޤަބޫލުނުކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް އެފަދަވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީ ބަޣާވާތުގެ ކަމުގެ ދަލީލުތަކާއި ހަރާމްކަންކަން ވާޖިބުވެގެން ވަނީ ކޮންމެހެން އެވެރިންގެ ހިތާވަރުކަމުގެ ދަރުގައިތިބެންކަމުގެ ދަލީލުތަކެވެ :

ابن عباس ﵁ ރިވާކުރައްވާފައިވާ އެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވި އެވެ. «مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ، فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا، فَمَاتَ، فَمِيتَةٌ جَاهِلِيَّةٌ»

"އެމީހެއްގެ ވެރިޔާގެ ފަރާތުން ނުރުހޭކަމެއް ފެނިއްޖެ މީހާ އެކަންތައްތަކަށް އެކަހެރި ކުރުމަށްފަހު ސަބުރުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތާ ކައިރިވެފައިވާ ވިއްސަކަން ވަކިވުމާ މީހާ އެދުވަހު ހުރެ މަރުވެއްޖެ ނަމަ އޭނާ މަރުވެގެންދަނީ ޖާހިލިއްޔަ މަރަކުންނެވެ." (أخرجه البخاري ج 13 ص 5 و مسلم ج 3 ص 1477)

މިޙަދީޘުގެދަށުން އިމާމް އިބްނު ޙަޖަރު - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިޙަދީޘުގައި ވެރިޔާ ބައެއްކަހަލަކަމެއްގައި ދިޔަކަމުގައި ވިޔަސް އެވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީ މަނާވެގެންވާ ކަމެއްކަމުގައި ދަލީލުކަމެވެ. އޭނާގެ

ގަދަބާރުން ވެރިކަމަށް އަރައިގެންނަ ވެރިޔާއަށް ވެސް ކިޔަމަންވުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ޢިލްމުވެރިންވަނީ އިއްތިފާޤުވެގެންނެވެ."

(فتح الباري بشرح صحيح البخاري ج 13 ص 9)

عبد الله بن مسعود ﵁ ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ. «سَتَكُونُ أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: «تُؤَدُّونَ الحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ، وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ»

"ތިމަން ނަބިއްޔާ ދުނިޔެދޫކުރެއްވުމަށް ފަހުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް أثرة (މީސްތަކުންނަށް އެބައިމީހުންގެ ޙައްޤުތަކަށްވުރެ އެހެން މީސްތަކުންގެ މަޞްލަޙަތު ގަދަވެގަތުން) އަދި ތިޔަބައިމީހުން އިންކާރުކުރާ އެތައް ކަންތައްތަކެއް ފެނިގެންދާނެ އެވެ" ތިމަންނަމެން އެހިނދު ސުވާލު ދެންނެވީމެވެ. އެހާލުގައި އަހަރުމެން ކުރަންވާނީ ކީކޭތޯއެވެ. ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. " ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ދޭންޖެހޭ ޙައްޤު ދޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބެންޖެހޭ ޙައްޤުތަކަށް އެދި اللهގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވާށެވެ." (أخرجه البخاري ج 13 ص 5 و مسلم ج 3 ص 1472)

جنادة بن أبي أمية ﵁ ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، وَهُوَ مَرِيضٌ، قُلْنَا: أَصْلَحَكَ اللَّهُ، حَدِّثْ بِحَدِيثٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِ، سَمِعْتَهُ مِنَ النَّبِيِّ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: دَعَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْنَاهُ، فَقَالَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا: «أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةً عَلَيْنَا، وَأَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ، إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا، عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ» ތިމަންނަމެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޞަޙާބީ عبادة بن الصامت رضي الله عنه ބަލިމަޑުކަމުގައިވަނިކޮށް ޒިޔާރަތްކުރީމެވެ. އެދުވަހުގައި ޞަޙާބީ رضي الله عنه ގެ ބަޔާންކުރުން އަހަރެމެން އެދުނީއެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން ލިބިވަޑައިގެންނެވި ފާއިދާ ކުރަނިވި ޙަދީޘެއް އަހަރެމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް އެދެމެވެ. الله އިބަ [illegible] ހެޔޮގޮތް މިންވަރު ކުރައްވާށިއެވެ. އެހިނދު عبادة بن الصامت ވިދާޅުވިއެވެ. " ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް އަހަރުމެން ބައިޢަތުވީމެވެ. އަހަރުމެން އެދުވަހު އެއްބަސްވި ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ވެ އެވެ. އަހަރުމެން ކުރާހިތްވާ ކަންތަކާއި، ކުރާހިތްނުވާ ކަންތަކުގައި އަދި އުނދަގޫ ކަންތަކާއި ފަސޭހަކަންތައްތަކުގައި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވެ އަޑުއެހުމަށް އަދި މި ކަންތައްތަކުގައި ޤާއިމްވެ ތިބުމަށް ބައިޢަތުވީމެވެ. ވެރިޔާގެ މަޤާމުން [illegible] ބަޔާންވެ [illegible] [illegible] الله ގެ ހަޟްރަތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] މިގޮތުގައި [illegible]" (أخرجه البخاري ج 12 ص 192 و مسلم ج 3 ص 1470)

މިޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަހަދައިގައި އިމާމް ابن حجر - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ވެރިންނަށް ނުބައިކޮށް ވިސްނި ތަޙުރީކު ކޮށްގެން ކުރެވޭފަދަ ކަމެއްގައި އެބައިމީހުންނާ ދުރުވެގެން ނުކުމެވުމެއް ނުޖެހެވެ." (فتح الباري بشرح صحيح البخاري ج 13 ص 10)

އިމާމް النووي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވޭ. "މިޙަދީޘްގެ މާނައީ ވެރިކަމުގައި ތިބޭ ވެރިންގެ ކިޔަމަންތެރިވުމުން ނުކުތުމުން އެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ޙަރާމްކުރެއްވި ކަމަކުން އެއްވެސް ޝަރުޢީ ނަޞްއަކުން ދުރުވެގެންވެއްޖެނަމަވެސް ކެނޑި އެބައިމީހުންނާ ދުރުވެވިފައިވާ ނުވެ އެވެ. އެހެނަސް އެބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށްނުކުމެވުން ހަނގުރާމަކުރުމަކީ މުސްލިމުންގެ އިޖުމާޢުވެގެންވާ ގޮތުގައި ޙަރާމް ކަމެކެވެ. އެފަރާތްތަކަށް ޢަނިޔާވެރި ފާސިޤުން ކަމުގައި ވިޔަސް ޙަދީޘްތަކުގައި ދެއްކެވިފައިވާގޮތުގައި ވަނީ އަދި އަހުލުއްސުންނަތު އިޖުމާޢުވެގެންވަނީ ހާސިލު ކަމުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ވެރިކަމާ ދެކޮޅަށްނުކުތުމަކީ އެވެ." (شرح صحيح مسلم ج 12 ص 229)

عوف بن مالك ﵁ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ. « أَلَا مَنْ وَلِيَ عَلَيْهِ وَالٍ، فَرَآهُ يَأْتِي شَيْئًا مِنْ مَعْصِيَةِ اللهِ، فَلْيَكْرَهْ مَا يَأْتِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللهِ، وَلَا يَنْزِعَنَّ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ» " މިޙަދީޘްގެ މާނައިން

މީހެއްގެ މައްޗަށް ވެރިއެއް އިސްވެފައިވާ ހިނދު އެވެރިޔާ ފާފައަކަށް
އަރައިގަންނަކަށް އެމީހަކަށް އެނގިއްޖެ ނަމަ އެކަން ކަރާހަތްކުރާށެވެ.
އެހެނަސް ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވާންޖެހޭކަން ދަން އެކިޔަމަންގަތުމުން
އެއްކިބާނުވާށެވެ." (صحيح مسلم ج 3 ص 1482)

އިމާމް البربهاري - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ވެރިޔާދެކޮޅަށް
އޭނާ ޚުރޫޖުކުރަން ނުކުތުން ބަޔަކުންނުވާން އެވެ. އަދި ވެރިޔާ
[illegible] [illegible] ދިޔައަސް އާސާރާއި ދެކޮޅަށް ނުކުމެން
ހުއްދައެއްނުވާން އެވެ." (السنة ص 78)

އިމާމް ابن أبي العز الحنفي - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ވެރީން
އަނިޔާވެރިވި [illegible] ދިޔައަސް އެބައިމީހުންނަށް
ކިޔަމަންތެރިވުން [illegible] ވާޖިބުވެގެންވެ އެވެ. [illegible]
އެބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ނިކުތުން ވެގެންދަނީ ވެރިންއަނިޔާވެރިވުމަށްވުރެ
އެތައްގުނަ [illegible] އަނިޔާވެރިކަމުން އިތުރުވެ ދިއުމެވެ. އެ ވެރިންގެ
އަނިޔާވެރިކަމަށް ކެތްކުރުމުން [illegible] އެބައިމީހުންގެ ފާފަތައް
ފުހެވި އެބައިމީހުންގެ އަޖުރު އެތައްގުނަ [illegible] އިތުރުވެ ދެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ﷲތަޢާލާ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ނުބައިވެރިން ޖައްސަވާފައި
ވަނީ އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތައް ފަސާދަވެފައި މިންވަރު ބޮޑުކަމުންނެވެ.

ޖަޒާލިބިދެނީ އެބަޔަކު ކޮށްފައިވާ ޢަމަލުގެ ޖިންސުންނެވެ. ފަހެ އަހަރުމެންނަށް އޮތީ ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި އެކަލާނގެއަށް އިސްތިޣްފާރުކޮށް އަދި ތައުބާވެ އަހަރުމެންގެ ޢަމަލުތައް އިސްލާޙުކުރުމަށް ގަދައަޅާ މަސައްކަތްކުރުމެވެ. الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖ ۝٣٠ ﴾ (الشورى 030) "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖެހޭ މުސީބާތްތައް ޖެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުން ކުރިކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ގިނަފާފަތަކެއް ޢަފޫކުރައްވައެވެ." ﴿ أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَدۡ أَصَبۡتُم مِّثۡلَيۡهَا قُلۡتُمۡ أَنَّىٰ هَٰذَاۖ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِندِ أَنفُسِكُمۡۗ ﴾ (آل عمران 165) "މިކަންތައްއައީ ކޮންތާކުންތޯ ތިޔަބައިމީހުން ބުނީ، ތިޔަބައި މީހުންނަށް މުސީބާތް ޖެހުނީމާ ހެއްޔެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެމުސީބާތުގެ ދެގުނަ އެބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަނީ ޖައްސާފައެވެ. އިބަނަބިއްޔާ ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ

އަމިއްލަނަފްސުގެ ފަރާތުން އައި ކަމެކެވެ." ﴿ مَّآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ ۚ ﴾ (النساء 079)

" އިބައަގާއަށް ލިބިއްޖެ ހެޔޮ ކަމަކީ ވެސް اللهގެ ރަޙްމަތުން އައި ކަމެކެވެ. އަދި އިބައަގާއަށް ލިބިއްޖެ ދެރަކަމަކީ ވެސް އިބައަގާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ ފަރާތުން އައިކަމެކެވެ." ﴿ وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ ٱلظَّٰلِمِينَ بَعْضًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ ﴾ (الأنعام 129) "ތިމަންއިލާހު އަނިޔާވެރިންގެ އެއް ބައަކު އަނެއް ބައަކާ ވަލީވެރިކުރައްވަމެވެ." (شرح عقيدة الطحاوية ج 2 ص 542)

ފަހެ ރައްޔިތުން އެބައިމީހުންގެ ވެރިންގެ ފަރާތުން ލިބޭ އަނިޔާވެރިކަމުން ސަލާމަތްކަން ހޯދުމަން ބޭނުންވާ ނަމަ އެބައިމީހުން އަމިއްލައަށް ކުރާ އަނިޔާވެރިކަމުން ސަލާމަތްވާށެވެ."

ޝައިޚުލް އިސްލާމް ابن تيمية - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ރިޒްޤާއި ނަޞްރުގައި މިޝަވަރިއައްގައި އަމުދުލެވިގެން ވަނީ ވެރިންގެ ފަރާތުން ލިބޭ އަނިޔާވެރިކަމާއި އަދި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިއުމުގެ

ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް ހެއްކެރިވެ ތިބުމެވެ. މިއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މަޝްހޫރު ޙަދީޘްތަކުން ވާރިދުވެފައިވާ ގޮތަށް އަހުލުއްސުންނަތް ވަލްޖަމާޢަތުގައި ޖެހިގެންވާ އުޞޫލެކެވެ." (مجموع فتاوى ج 28 ص 179)

އިމާމް الآجري - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. " އެންމެ ކުރިންސުރެ ފަށައިގެން މިއަދާ ހަމައަށް އިލްމުވެރިންގެ މެދުގައި އެއްވެސް ޚިލާފެއްނުވާ ގޮތުގައި ޚަވާރިޖުންނަކީ اللهއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އުރެދިގެންވާ ބައެކެވެ. އެބައިމީހުން ރޯދަހިފިކަމުގައިވީ ނަމަވެސް، ނަމާދުކޮށް އަޅުކަމުގައި ޤާއިމްވެ މަސައްކަތް ކުރިކަމުގައިވީ ނަމަވެސް އެބައިމީހުންނަށް އެއަޅުކަންތަކުން ލިބިދޭ މަންފާއެއް ނުވެ އެވެ. އަދި މުންކަރާތްތައް ނަހީކުރާކަން ދައްކައި، ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރާކަން ދެއްކި ކަމުގައިވީ ނަމަވެސް އެއިން އެބައިމީހުންނަށް މަންފާއެއް ނެތެވެ. އެހެނީ އެބައިމީހުންނަކީ ހަވާނަފްސު އެދޭ ގޮތަށް ޤުރުއާން މާނަކުރާ ބައެކެވެ. الله ތަޢާލާ ވަނީ މިމީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އުއްމަތުގެ އަޅުތަކުންނަށް އިންޒާރު ދެއްވާފައެވެ. އަދި އެބަޔަކަން الله ރަޙްމަތްލެއްވި ޞަޙާބީންގެ މަގަން ތަބާވެހިނގައި ބަޔަކު ވަނީ މިގޮތުގައެވެ." (الشريعة ص 21)

عمر بن يزيد - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. އަހަރެން ޙަސަނުލް ބަޞްރީ - ޔަޒީދު ބިން މުހައްލަބުގެ ދުވަސްތަކުގައި - ބުނާއަޑު އެހީމެވެ. "ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ވެރިޔާ ފަރާތުން އެކިއެކި ބަލާމަށް ހިނދުގައި ކެތްކޮށް އެގޮތުގައި ކެތިމިބުދުން ﷲ سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ މަތިން އެކަން އުފުއްލަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ކަނޑިޔަކަށް އެނބުރި އަވަސްވެގަތުމުން ﷲގެ މަދަދުން ވަކިވެ އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ކަނޑިޔަކަށް ވަކިފުޅުކަލާ ބައްޔާ ކަމުގައި ދޫކޮށްލެއްވުމެވެ." (މިޢަޤީދާ އިމާމް الآجري الشريعة ގައި ގެނެސްދެއްވާފައިވެ އެވެ. މިޢަޤީދާގައިވާ ހުރިހާ ރިވާޔަތްތަކާއި ބިނާއިންނެވެ. ص 38)

އިމާމް ابن تيمية - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "ވެރިންނަށް ނުބައިގޮތްތަކަށް ކިޔަމަންވުން މީސްތަކުންގެ ވައްތަރު އަނިޔާވެރިވުމަކީ ބަޔަކު ވަރަށް ގިނައިން ބޭނުންނުވާ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކުންނެވެ. ނަމަ މީސްތަކުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ދީނާ ގުޅިގެން ނުބައި ކަންތައްތައް އެބައި ނުބައި ކަމުގެ ނަފްސާނީ ހުރުމަތުގެ ބާއްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ބަލާލެވުނުމާ ގުޅިގެން ކަނޑަތުންނެވެ. ނަފްސާނީ ޙަދީޘް ޝަރީޢަތަށް އޮންނަނީ ބުނެވިފައިވެ. އެގޮތަށް ވިދާޅުވާ ދީނުގެ އުސޫލުތަކުގެ އެކަމުގެ

އަނިޔާވެރިކަން ކުރިއަށްވުރެ ބޮޑުވެދެއެވެ. ފަހެ އަޅުންނަށް އޮތީ ކެތްކުރުމެވެ. ޤުރުއާނުގައި އެތައް ތަނެއްގައި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުން ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރުމުން ލިބިދޭ ކަންތަކުގެ މައްޗަށް ކެތްކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވުމުން އަޅުންނަށް އޮތީ ކެތްކުރުމުގައި ދެމިތިބުމެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿وَأۡمُرۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱنۡهَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَ﴾ (لقمان 017) "ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތައްތައް ނަހީކުރާށެވެ. އަދި ދިމާވާ ކަންތައްތަކަށް ކެތްކުރާށެވެ." (مجموع فتاوى ج 28 ص 179)

ނުވަތަ ސަލަފީންނެގެ ނުބައިކަމުގެ ވައްތަރަށް އަޅުންނަށް [illegible] އޮތީ ކެތްކުރުމެވެ. މިއީ ސަލަފުން އިމާމުން ކޮށްފައިވާ ވަޞިއްޔަތެވެ.

إمام أحمد - رحمه الله - [illegible] عبدوس بن مالك ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަހަރެން އިމާމް އަޙްމަދު ވިދާޅުވާ އަޑު އެހީމެވެ. "މުސްލިމުންގެ ވެރިއިންނާ އިމާމަކާ [illegible] [illegible] އަދި އެ އިމާމަކީ މުސްލިމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ ރުހުމާއެކު ލިބިފައިވާ ކަމަށް އިޖުމާޢުވެފައިވާ [illegible]

ހަމަކަށަވަރުން ދެކޮޅަށް ނުކުންނަ އެޚަވާރިޖު މީހާ ރަސޫލާ ﷺ އާޘާރުތަކާ ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ. އެގޮތުގައި އޭނާ މަރުވެއްޖެ ނަމަ އޭނާ މަރުވާނީ ޖާހިލިއްޔަ މަރެއްގައެވެ. ވެރިޔާ ދެކޮޅަށް ޤިތާލުކުރުން ނުކުމުން ހަލާލެއް ނުވާނެ އެވެ. އަދި ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް އެއްވެސް ފަރާތަކުން ނުކުމުން ހައްޤެއް ނުވާނެ އެވެ. އެކޮޅުގައި ވެއްޖެ މީހާއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސުންނަތް އަދި މަގު ދޫކޮށްލައިފާ ބިދުޢަވެރިއެކެވެ." (أصول السنة ص 69)

سفيان الثوري - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "އޭ ޝުޢައިބް އެވެ. ޢަދުލުވެރި ނުވަތަ ޢަދުލުހަމަނަގާފައިވާ ވެރިޔާގެ ދިދަ ދަށުގައި ކެތްކޮށަން އަދި ޤިޔާމަތާ ޖެހެންދެން ޖިހާދުކުރުން އޮތްކަން ދެކި އަދި ވެރިޔާއަކީ ނުބައި ޒާލިމު މީހެއްކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ޢަދުލުވެރި ވެރިއެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އޭނާގެ ފަހަތުގައި ނަމާދު ޤާއިމް ކުރަންޖެހޭނެ ކަން ޤަބޫލުކުރަމުން ދާންދެން މިލިޔުން އެއްޗަކުން ފާއިދާއެއް ނުލިބޭނެ އެވެ." (އިމާމް اللالكائي އިޢުތިޤާދުގައި ج 1 ص 151 މިއަޘަރު ބަޔާންކުރައްވާފައިވެ އެވެ.)

މިފަދަކަންތައްގައި ބޮޑުވާން އެންމެ ފުރިހަމަ އެންމެ މަތިވެރި ބަސްކޮޅެއް އިމާމް ابن القيم – رحمه الله – ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ދަޢުވަތަށް ނިކުމެ

އެކަމުގައި އުޅޭ މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ބަރަކާތްތަކުގައި މިބަސްތައް ބޭނުންކުރުން ކިޔާ ހެޔޮވާނެއެއްނެތެވެ. "މުންކަރާތްތައް ނަހީކުރުމުން އެއަށްވުރެ ބޮޑެތި މުންކަރާތްތައް ނުކުންނަ ނަމަ އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ރުޅިވެރިކަން ފާޅުވާން ކަން އިނގޭ ހިނދުގައި އެފަދަ މުންކަރާތްތައް ނަހީކޮށްގެން ނުވާނެ އެވެ. الله އެކަންތަކުގެ މައްޗަށް ކޯފާވޮޑިގެންވެ އަދި އެކަން ކުރަމުންދާ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކޯފާވޮޑިގެންވާނެއެވެ. މިޙާލަތަކަށް ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނިކުމެ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކަންތައް އިންކާރު ކުރުމުގެ އަދި ނުބައި ކަމެއްގެ އަސާސެވެ. ހުރިހައި ޖަމާޢަތަކުން އޮތީ ނުބައި ކަންތައްތަކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ނަގާދުގެ ވަގުތުތައް ތަސްވުކުރާ ވެރިންނާ ދެކޮޅު ހަނގުރާމަކުރުމަށް ނުކުތުމަށް އިޛުނަހޯދާ ސުވާލުކުރެއްވުމުން ހިނދުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވި އެވެ. «لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ » "ނުކުންނާށެވެ. އެބައިމީހުން ނަމާދު ނުކުރާނަމަ އެވެ." އަދިވެސް ބަޔާންކުރެއްވި އެވެ. " من رأى من أميره ما يكرهه فليصبر ولا ينزعن يدا من طاعته" "އެމީހަކުގެ އަމީރުގެ ފަރާތުން ނުބައިކަމެއް ފެނުނަ މީހާ އެކަމަށް ކެތްތެރިވާށެވެ. އެވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން އޮތް ނަގައިނުގަންނާށެވެ." މިކަމާ

މެދު ވިސްނައި ނަޒަރުހިންގައިފި ކޮންމެ މީހަކަށްމެ އިސްލާމް ދީނުގައި ހިނގައިފައިވާ ކުޑަ، ބޮޑު ހުރިހާ ފިތުނަތަކެއް އައިސްފައިވަނީ މި އަޞްލު އެކަހެރިކޮށްލުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. މުންކަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ކެތްނުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެކަންތަކަށް ކެތްކުރުމެއް ނެތި މުންކަރާތް ނައްތާލުމަށް ބޭނުންވި އެވެ. އެކަމުގެސަބަބުން އެއަށްވުރެ ބޮޑުމުންކަރާތް ފާޅުވި އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް މައްކާގައި މާބޮޑެތި މުންކަރާތްތައް ފެނިވަޑައިގެންނަމަވެސް އެކަމަށް ކުޅަދާނަވެވަޑައިގެންނުވި އެވެ." (إعلام الموقعين ج 3 ص 6)

* * *

ފިރުޤާއަށް ބައިޢަތުހިފުމާއި އިންސާނާ ދުނިޔެ ދޫކޮށްލާއިރު އޭނާ ކިޔަމަންގަންނަ ފިރުޤާއެއް ނެތި މަރުވެދާ މީހާ ވަނީ ޖާހިލިއްޔަ މަރަކުން މަރުވެދާ މީހެއްކަމުގެ ދަލީލުތައް :

معاوية بن أبي سفيان ރިވާކުރައްވާފައިވެ އެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ. «مَنْ مَاتَ بِغَيْرِ إِمَامٍ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً»
"މީހަކު މަރުވެދާއިރު އޭނާ ކިޔަމަންގަންނަންޖެހޭ ފިރުޤާއަކު ނުވާކަމަށް ދެކި މަރުވެދާ މީހާ މަރުވާނީ ޖާހިލިއްޔަ މަރެއްގައެވެ."

الإمام الحسن بن علي البربهاري – رحمه الله – ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ. "މީސްތަކުން ޖަމަޢަވެ އެމީހަކަށް ޚިލާފަތް ލިބިއްޖެނަމަ އެނާއަކީ އަމީރުލް މުއުމިނީން ކަމުގައިވާނެ އެވެ. އެއްވެސް ފަރާތަކަށް އެޙާލުގައި އެއްރެއް ވެސް އޭނާގެ މައްޗަށް އިމާމަކު ނެތްކަމުގައި ދެކި ނިދުން ޙަލާލު ނުވާނެ އެވެ. އޭނާ ހެޔޮލަފާ ނުވަތަ ނުބައިކަމުގެ ފާޖިރު ކަމުގައި ވިޔަސް އެވެ. މިގޮތަށް އިމާމު އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލް މިކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވެ އެވެ."

އިމާމް أحمد البنا - رحمه الله - މިކަމުގެ މައްޗަށް ބާބެއް ޚާއްޞަކުރައްވާފައިވެ އެވެ. އެބާބަކީ "ބައިޢަތް ހިފުމާއި އޭގެ

ދަތީގައި ޙާޟިރުވެ ހުރުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަން އަދި އެ ބައިޢަތުން އެއްކިބާނުވުން"

މި ކަންތަކަށް ތަޚްރީޖު ކުރެއްވީ އިމާމް މުސްލިމް - رحمه الله - ޞަޙީޙުގައި "ކިތާބުލް އިމާރާ" ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެވެ. ޙައްރާގައި ހިނގާދިޔަ ކަންތައްތަކަށް ފަހުގައި عبد الله بن عمر ,عبد الله بن مطيع އަރިއަހަށް އައެވެ. މިއީ ޔަޒީދް ބިން މުޢާވިޔާގެ ޒަމާނުގައި ހިނގާދިޔަ ކަންތައްތަކެވެ. އެހިނދު عبد الله بن مطيع އޭނާގެ އަރިސް މީހުންގެ ކައިރީގައި عبد الله بن عمر رضي الله عنهما އިށީދެވަޑައިގަތުމަށް ބާލީހެއް ގެނައުމަށް އަމުރުކުރެއްވި ހިނދު عبد الله بن عمر ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން މިތަނަށް މިއައީ ތިބާގެ ކައިރީގައި އިށީނދުމަކަށް ނޫނެވެ. އެހެނަސް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިއަހުން އަޑުއިވުނު ޙަދީޘެއް ބަޔާންކޮށްދިނުމަށެވެ. އޭއާއެކުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވީމެވެ. "ވެރިޔާއަށް ކިޔާމަންގަތުމުން އެކަހެރިވެއްޖެ މީހާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުގައި اللهާ ބައްދަލުކުރާނީ އެއްވެސް ޙުއްޖަތެއް ނެތި ޙާލަތު ގޮތުގައެވެ. އޭނާގެ އަތުގައި ވެރިއެއްގެ ބައިޢަތެއް ނެތި މަރުވެއްޖެ މީހާ ޖާހިލިއްޔަ މަރުވުމަކުން މަރުވެގެންދާނެއެވެ."

ابن عباس رضي الله عنهما ވިދާޅުވެފައިވޭ އެވެ. "ވެރިޔާގެ ހިތަމަންގަތުމުން ކައިވަތުއްގެ މިންވަރު އެކަށިރިވެއްޖެމާ ދަރުވެރީން ޢާދިލްހަ މަރުއްގައިއެވެ."

އައްޝައިޚް محمد بن عبد الوهاب - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވޭ އެވެ. "ތަމާމުކަން ނޫނީ ޖަމާޢަތްތަކަން ވެރިއެއްގެ ކައިސާއްހަމުން އަހަރުމެންނަ އިމާމްއަކީ ހުރިހައި ދީނީ އިމާމުންނަށް އިޖްތިމާޢުވުގެންވާގޮތުގައި ހުރިހައިކަމެއްގައި ވެރިކަންތިބެގެންވާ މިހެނެވެ. މިގޮތުގައި ނުދުހާނަވަ ދުނިޔެ މިގޮތުގައި ނުނަންގަނީއެވެ. ސަބަބަކީ މިހުރިހައި ޖަމާޢަތްތަކުގައި، އިމާމް ޢަބްދަކު ޙަބުޝީއަކު އެއްވެސް މިސްކީނުން އެއްވެރިއެއްގެ ހިތާވަހިކަމުގެ ދަރުމައި ގާއިމުއްސުވުމެވެ. މިހެރާ ދުވަސްކީކަމެއްގައި އެއްވެސް އިލްމުވެރިއެއް މުސްލިމުން އެއްމު ވެރިއެއްގެ ހިތާވަހިކަމުގެ ދަރުމައިވެސް ގޮސްވޭ ބަޔާބަހުސްކޮށްކަމަށް ނުދެކެއެވެ." (معاملة الحكام في ضوء الكتاب و السنة ص34)

އައްޝައިޚް محمد بن صالح العثيمين - رحمه الله - ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ސަރުކާރުގެ މަސްއޫލުވެރިންގެ ގޮތުގައިވާ މީސްތަކުންނަކީ އަހަރުމެންގެ ވަލީއުލް އަމްރުގެ ގޮތުގައިވާ ބައެކެވެ. އެބައިމީހުންނަށް އަހަރުމެންގެ ކަރުގައި އެޅިފައިވާ ބައިޢަތެއްވެއެވެ. ވަލީއުލްއަމްރަށް އަހަރުމެން

ކުރާހިތްވާ، ކުރާހިތްނުވާ، އަހަރެމެންނަށް ފަސޭހަ އަދި އުނދަގޫ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ހިތަމަންވާން ޖެހޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެބައިމީހުން ކާފިރުވެއްޖެކަން އެއްވެސް އޮޅުމެއްނުވާގޮތުގައި الله ގެ [illegible] ބުރުހާން ދެއްކޭނެ މިންވަރަށް [illegible] [illegible] އެބައިމީހުނާ ދެކޮޅުވެގެން ނުވާނެއެވެ. މިއީ ސުންނަތުގައި އެބައިމީހުންނާ [illegible] ކަމަށް މިކަން އައިސްފައިވާ ގޮތެވެ. އެހެނަސް މިކަންތަކާ އެކީގައި އެބައިމީހުންނަކީ [illegible] [illegible] [illegible] ބައެއްކަމުގައި އަހަރެމެން ނުހުންނަމެވެ. [illegible] [illegible]، [illegible] އަދި [illegible] [illegible] ބައެއްކަމުގައި [illegible] އެބައިމީހުންނަށް އެހެން އިންސާނުން ފަދައިން [illegible] [illegible] އަދި [illegible] ކަންތައް [illegible] ބައެކެވެ. އެގޮތުން [illegible] އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން [illegible] ނަސޭހަތް ދިނުން [illegible] އެބައިމީހުން އަމުރުކޮށްފިނަމަ [illegible] އެއްވެސް ނަސޭހަތެއްދީގެން ނުވާނެއެވެ. އާދެ! އެއީ ކީއްވެގެން ތޯ؟ ސަބަބަކީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވުމުން [illegible] [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

އެހެންވުމުން ބައްޔަކީ ވަރި ޝަރުޢިއްޔަތެއް ކަމުގައި ބަލައިގެން ނުވާނެއެވެ.

މިކަމުގައި އަހަރުމެންނަށް ރިވާވިކަން ބޮޑު މިސާލެއްވެއެވެ. ޢައްމާރު ބިން ޔާސިރު ؓ ޖުނުބުވެރިޔާއަށް ފެން ނުލިބުމުން އޮތް ބުރުކުރަޔީ ތަޔައްމަމު ކުރުންކަމުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިކަމުގައި ވިދާޅުވަމުން ގެންދަވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު ؓ މިގޮތުގައި ނުދެކެއެވެ. އެއްދުވަހު ޢައްމާރު ބިން ޔާސިރު އާއި ބައްދަލުކުރުމުން ޢުމަރު އުޅުނެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބަޔާއަށްކޮށްދިނީ ކޮންބަދީހެއް ތޯއެވެ؟ - މާނައަކީ ޖިންސަން ބިރުވެރިވާ ބާރުގައި ނުވަތަ ފެން ނުލިބުމުން ޖުނުބުވެރިޔާ ތަޔައްމަމު ކުރުމެވެ.- އެހިނދު ޢައްމާރު ދަންނަވައެވެ. އަހަރެންނާއި ޢުމަރު އެއްފަހަރަކު ނަބިއްޔާ ﷺ ކަމެއްގައި ފޮނުއްވި ނޫންތޯއެވެ. އަދި އަހަރެން ޖުނުބުވެރި ވުމުން އެދުވަހު އަހަރެން ވެލީގައި މުޅި ހަށިގަނޑު ބުރުއްސާލީމު ނޫންތޯއެވެ. ހަނދުމަފުޅު ނުވާ ތޯއެވެ؟ އަދި އަހަރުމެން އެނބުރި އައިސް ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުގައި ދަންނަވައިލުމުން ތަޔައްމަމު ކުރުން އެއީ [illegible] ކަމުގައި ކަރުގައި ބިރަ ވެރިއާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމަށްގޮތުގެ ﷲ

ވާޖިބު ކުރައްވާފައި ވުމުން ވެރިޔާ ބޭނުންނަމަ އަހަރެން މިގޮތަށް މިކަން ބަޔާންކުރުމަށް ވެރިޔާ ނޭދޭނަމަ އަހަރެން މިގޮތަށް ނުބުނެ ހުންނާނަމެވެ.

الله أكبر .... މިތަނުގައި ޞަޙާބީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙަދީޘް ރިވާކޮށް މީސްތަކުންނަށް ބަޔާން ކޮށްދިނުމުން އެއްކިބާވެ ގަޑީ ކާކުގެ އަމުރަށްތޯއެވެ. އާދެ އެއީ ކިޔަމަންތެރިވުން އަމުރުފުޅުގައިވާ ޝަރީޢާގެ ބަސްމަކުގެ ދައްކަނަރެވެ. ވަޞިއްޔަތް އަމުރަށް ޝައިޚް ޢުޘައިމީންގެ ދީނީ ނަސޭހަތުގެ ހޯދުމަށް މަޤާމުކުރުމަށް ނުވަތަ އިބްނު ބާޒުގެ ހޯދުމަށް ނުވަތަ އެހެން މީހެއްގެ ހޯދުމަށް މަޤާމުކުރުމަށް ދުށިއްޖެ ހިނދު އެކަން އެކަމުގައި ދުލުހުންނަން ޖެހޭނެއެވެ. މިފަދަ ކަންތައްތައް މީސްތަކުން ވެރިންގެ ގައްޔަށް ނުކުތުމަށް ވާ ސަލަފުންގެ ކުރުގައި ދަތި މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކުން ވެރިންގެ މައްޗަށް ބައިބައި ކުރުމަށްވާގޮތުގެ ގޮތުގައި ޒާހިރުކުރުމަކީ، الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އަރުއްސެވެ. މިކަމަކީ މީސްތަކުންގެ ދުރުގައި ކިޔަމަންވުން އުފެދި ބައިބައި ވެގެންދާ އެއް ޚަސާރާވެ." (علماء السعودية يؤكدون على الجماعة وجوب السمع و الطاعة لولي الأمر ص 7)

✲ ✲ ✲ ✲